

AVRUPA VE ULUSLARARASI GÖÇ HUKUKU

DERSİ

DÖNEM ÖDEVİ

MEHLİKA ATEŞ-21601037

ELİF DİLARA ÇİÇEK-21602908

SILA ÖZ-21601768

İÇİNDEKİLER TABLOSU

<u>KISALTMALAR CETVELİ</u>	2
<u>GİRİŞ</u>	2
<u>BİRİNCİ BÖLÜM: GÖÇTE KADIN</u>	4
I) <u>KADINLARIN GÖÇTE AYRI BİR MENFAAT GRUBU OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ</u>	4
II) <u>GÖÇ NEDENİNE BAĞLI OLARAK KADINLARIN GÖÇMEN STATÜLERİNDEKİ AYRIMAR VE BU STATÜLERDEKİ KADINLARA SAĞLANAN KORUMALAR</u>	6
A) <u>EKONOMİK SEBEPLİ GÖÇTE KADIN</u>	6
B) <u>İLTİCA AMACIYLA GÖÇTE KADINLAR</u>	10
C) <u>GÖÇMEN TİCARETİ VE İNSAN KAÇAKÇILIĞININ ÖZNESİ OLARAK GÖÇMEN KADINLAR</u>	21
<u>İKİNCİ BÖLÜM: GÖÇTE ÇOCUK</u>	24
I) <u>ÇOCUK, GÖÇTEKİ HALLERİ VE YAŞININ TESPİTİ SORUNU</u>	24
II) <u>ÇOCUĞUN YÜKSEK MENFAATİ PRENSİBİ</u>	27
III) <u>GÖÇMEN ÇOCUKLARIN “GÖRÜNMEZLİĞİ”</u>	29
IV) <u>GÖÇ NEDENİNE BAĞLI OLARAK ÇOCUKLARIN GÖÇMEN STATÜLERİNDEKİ AYRIMAR VE BU STATÜLERDEKİ ÇOCUKLARA SAĞLANAN KORUMALAR</u>	30
A. <u>SÖMÜRÜ SEBEBİYLE GÖÇTE ÇOCUKLAR</u>	30
B. <u>EKONOMİK SEBEPLİ GÖÇTE ÇOCUKLAR</u>	42
C. <u>SIĞINMA BULMA AMAÇLI GÖÇTE ÇOCUKLAR</u>	46
<u>ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: GÖÇMEN ÇOCUKLARIN VE KADINLARIN GÖÇ SÜREÇLERİNDEKİ GENEL HAKLARI</u>	55
I) <u>EĞİTİM HAKKI</u>	55
II) <u>SAĞLIK VE BARINMA</u>	58
III) <u>ADALETE ERİŞİM HAKKI</u>	59
<u>SONUÇ</u>	61

KISALTMALAR CETVELİ

AİHM: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AİHS: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

BMMYK: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

ÇHDS: Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

UNICEF: United Nations Children's Fund

YUKK: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

CEDAW: Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women

GİRİŞ

Kadınların göç kavramı içindeki yerine bakıldığında yıllar boyunca erkeklere bağılı olarak incelenmiş ve ayrı bir menfaat grubu olarak ele alınması yoluna gidilmemiştir. Fakat dünya genelindeki uluslararası göçmen sayısı her geçen gün artmakta ve günümüzde bu göçmen sayısının neredeyse yarısını kadınlar oluşturmaktadır. Bu sebeple kadınların özellikle ekonomik amaçlı, haklı zulüm korkusundan kaynaklanan göçlerinde, göçmen ticareti ve insan kaçakçılığına maruz kaldıkları durumlarda erkeklerden bağımsız bir menfaat grubu olarak göç etmesi ve birtakım korumalara ihtiyaç duymaları söz konusu olmaktadır.

Çocukların göç kavramı içindeki yeri ise aileleriyle birlikte seyahat ettiklerinde genellikle ebeveynlerininkinin ardında kalmakta olsa da azımsanamayacak önemdedir. UNICEF tarafından açıklanan veriler, dünyadaki uluslararası göçmenlerin üçte birinin çocuk olduğunu ortaya koymaktadır. Oysa göçmenler arasında bu kadar büyük bir kesimi teşkil eden çocukların devletlerin ülkelerindeki çocuk göçmenler bakımından uygulamaları nedeniyle süreç boyunca “görünmezliklerinden” bahsedilmektedir. Fakat, çocuklara ilişkin her muamelede dikkate alınacak olan “çocuğun üstün yararı” prensibi gerek uluslararası hukukta gerekse ulusal hukuklarda yerleşmiş bir ilke olarak bu konudaki düzenlemeler bakımından önem arz etmektedir. Çocukların göç etme sebepleri farklılıklar göstermekle birlikte bunlardan en yaygın olanları arasında sömürüye dayalı, göçmen kaçakçılığı veya insan ticareti mağduru olarak göç; hayatta kalma amacıyla ve ekonomik sebeplerle, çocuk işçi olarak yapılan göç ve iltica aramak amacıyla yapılan göç bulunmaktadır.

Bu tür göç hareketleri bakımından uluslararası hukukta, Avrupa Birliği hukukunda ve Türk hukukunda kimi düzenlemeler yoluyla kadınlar ve çocuklar özelinde getirilen korumalar mevcuttur. Kimi alanlardaysa düzenlemelerin yetersizliği göze çarpmaktadır.

Bu çalışmanın amacı; literatürdeki çoğu kaynağın aksine kadınların ve çocukların göç konusunda karşılaştığı zorlukların, sosyolojik ve psikolojik durumlarının incelenmesinin ötesine geçilerek kadınlara ve çocuklara göç konusunda sağlanan hukuki korumaların uluslararası hukuk, Avrupa Birliği hukuku ve Türk hukuku açısından incelenmesidir.

BİRİNCİ BÖLÜM: GÖÇTE KADIN

1) KADINLARIN GÖÇTE AYRI BİR MENFAAT GRUBU OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

Göç konusunda yapılan çalışmaların geçmişine bakılacak olursa literatürde genellikle erkek merkezli olarak incelenmiş ve bu çerçevede erkeğin almış olduğu karar neticesinde başlayıp evlilik veya aile birleşimi gibi nedenlerle kadın ve çocuklar üzerinde de etkisi olan bir süreç olarak ele alınmıştır. Bu doğrultuda kadınlar ve çocuklar edilgen bir konumda incelenirken göçün ana aktörü erkekler olarak kabul edilmiştir. Ekonomik sebeplerle yapılan göç çalışmaları incelendiğinde de açıkça erkeği temel alan yaklaşımların veyahut zımnen ekonomik göçmenlerin çoğunluğunun erkek olduğunun kabul edilmesi suretiyle erkeği merkeze alan bakış açısının mevcudiyeti söz konusudur ve kadınların göç konusundaki statüleri gelenekselleşmiş bir şekilde göz ardı edilmektedir.

Dünya Göç Örgütü (IOM) tarafından yayınlanan güncel Dünya Göç Raporu'na bakılacak olursa dünya genelinde 272 milyon uluslararası göçmen bulunduğu ve bu göçmenlerin %48'ini kadın göçmenlerin oluşturduğu görülmektedir. Her ne kadar kadınlar erkeklere bağımlı bir menfaat grubu olarak görülse de kadın göçmen sayısındaki göze çarpan artış ve artık kadının erkeklerden bağımsız bir şekilde ilk göç eden olduğu veya ekonomik amaçlı göç göz önünde bulundurulduğunda kimi iş kollarında çalışmak üzere kadınların tercih ediliyor olduğu durumların varlığı, kadınların da uluslararası göç sürecindeki görünürlüğünün arttığını göstermektedir ve ayrı bir menfaat grubu olarak incelenmesi zorunluluğunu gündeme getirmektedir.

Kadınların göç konusunda ayrı bir menfaat grubu olarak incelenmesini gerektiren diğer bir sebep ise toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin göç sürecinde kadınlar üzerinde bıraktığı sosyal ve psikolojik sorunlardır. Zira savaş, doğal afet, kıtlık ve ekonomik zorluklar kadınları göç etmeye iterken “geleneksel kadın rollerinin baskısı” da kadınları göç etmeye iten başlıca sebeplerdendir. Kadınlar göç etmenin zorluğunu yaşarken aynı zamanda toplumsal cinsiyet rolleri tarafından dayatılan sorumlulukları da üstlenir ve bu nedenle “çifte dezavantajlı ve hassas” bir grup haline gelirler. Belirtilen sebeplerden dolayı, kadınların göç konusundaki durumu erkeğe bağımlı şekilde incelenmek yerine kendi dinamikleri çerçevesinde ayrı bir şekilde ele alınmalıdır.

Kadınların göç sürecinde erkeklerden bağımsız ve kendine has durumunun göz önüne

alınarak incelenmesine yönelik anlayışın temelleri 1975 yılında Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen Birinci Dünya Kadın Konferansı'nda atılmıştır. Bu Konferans'ta kabul edilen Eylem Planına göre hedef: "Eşit Haklar, Kalkınma ve Barış" idi ve göçmen kadınların durumu bu kapsamda kabul edilen dokuz ana faaliyet alanından birisi idi. Bunu takiben 1980 yılında İkinci Dünya Konferansı düzenlendi ve bu Konferans eşitliği salt yasal eşitliğin ötesine götürerek kadınların haklarda, sorumluluklarda ve kalkınmada erkeklerle eşit konumda olması ve erkeğe bağımlılığından kurtularak aktif birer aktör olarak görülmesi gerektiğini vurguladı. Fakat her ne kadar eşitlik ve kadınların bağımsızlığı konusunda kimi ilkeler benimsenmiş olsa da göç konusunda doğrudan bir düzenleme bu dönemde mevcut değildi.

Göç konusundaki ilk uluslararası düzenleme ise Aralık 2018 tarihli Birleşmiş Milletler Güvenli, Sistemli, Düzenli Göç Mutabakatı (Küresel Göç Mutabakatı) ile gündeme gelmiştir. Bu düzenleme her ne kadar bağlayıcı olmasa da benimsediği rehber ilkeler neticesinde kadınların göç konusundaki durumuna ilişkin önemli yenilikler getirmektedir. Küresel Göç Mutabakatı kapsamında cinsiyet duyarlı yaklaşımın benimsenmesi gerektiği kabul edilmiştir. Buna göre, kadınların ve kız çocuklarının insan haklarına göçün her aşamasında saygı duyulur ve özel ihtiyaçları göz önünde bulundurularak buna göre hareket edilir. Ayrıca toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifi yaygınlaştırılarak cinsiyet eşitliği desteklenir; kadın ve kız çocuklarına mağduriyet merceğinden bakmak yerine bağımsızlıkları, liderlikleri ve etkinliklerinin kabul edilerek göç konusunda güçlendirilmeleri desteklenir.

Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma 2030 Hedefleri'nde de benzer yaklaşım benimsenmektedir. Hedef 5, toplumsal cinsiyet eşitliğini benimserken kadınların ve kız çocuklarının her alanda güçlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Hedef 10 ise eşitsizliklerin azaltılmasını benimsemektedir ve göç konusunda da bu ilkenin uygulanması gerektiğini vurgulamaktadır.

II) GÖÇ NEDENİNE BAĞLI OLARAK KADINLARIN GÖÇMEN STATÜLERİNDEKİ AYRIMLAR VE BU STATÜLERDEKİ KADINLARA SAĞLANAN KORUMALAR

A) EKONOMİK SEBEPLİ GÖÇTE KADIN

1. Bu Kapsamdaki Kadınlar ve Sorunları

Ekonomik göçmen en geniş ifadeyle “yaşam kalitesini iyileştirmek amacıyla kendi menşe ülkesinin dışına yerleşmek üzere mutlak ikamet yerini terk eden kişi” olarak tanımlanmaktadır. Tüm Göçmen İşçi ve Aile Fertlerinin Korunmasına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nin 2. Maddesine göre ise göçmen işçi “*vatandaşı olmadığı bir Devlette ücretli bir faaliyetle iştigal edecek olan, iştigal eden veya iştigal etmiş olan kişi*” olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımdan yola çıkarak, Sözleşme kapsamında hem düzenli hem düzensiz göçmen işçilere ilişkin düzenlemeler getirildiği söylenebilmektedir.

Ekonomik sebeplerle göç eden kadınların mevcudiyeti veyahut farklı sebeplerle göç etmekle birlikte bulunduğu ülkedeki düşük gelir koşulları ya da ekonomik olarak eşine bağlı bir yaşam sürdürmekte iken boşanmaları neticesinde kadınların buldukları ülkenin iş piyasasına dahil olmaları gerekliliği söz konusu olmaktadır. Göçmen kadın işçilere yönelik düzenlemelerin ve korumaların ise ayrıca incelenmesi gerekmektedir. Zira kadınların ayrı bir menfaat grubu olarak değerlendirilmesi gerekliliği açıklanırken belirtildiği üzere özellikle kadınlara yüklenen toplumsal cinsiyet rolleri iş piyasasındaki durumlarının da ayrıca düzenlenmesi ve koruma altına alınması ihtiyacını doğurmuştur.

Kadınlar özelinde değerlendirmeye geçmeden önce göç alan ülkelerin göçmen işgücü bakımından tercihlerine bakılacak olursa öncelikli tercihlerinin “yüksek vasıflı işgücü” yani beyin göçü olduğu görülmektedir. Fakat bunun yanında başlıca bakım hizmetleri olmakla birlikte, düşük ücretli yahut güvencesiz hizmet sektörünün işlerini yerine getirmesi istenen vasıfsız işgücü de göç alan ülkeler bakımından talep görmektedir. Bu noktada kadınlara toplum tarafından verilen rollere bakıldığında “*kadınlara verilen temel işlevin onların daha çok ev işlerini görmeleri, eşlerin ve çocukların bakımını üstlenmeleri şeklinde olduğu, kadınların önce eş ve anne sıfatı ile değerlendirildikleri*” görülmektedir. İşte bu sebeptir ki ev ve bakım işlerinde kadınlar öncelikli olarak tercih edilmekte ve düşük ücretler karşılığında çalıştırılmaktadır. Her ne kadar eğitim seviyesi arttıkça kadınlar bakımından nitelikli iş bulma imkanı artsa da yapılan araştırmalar göstermektedir ki evli ve çocuklu kadınlar bakımından iş piyasasına giriş zorlaşmakta ve kadınlar erkeklere nazaran geri planda kalmaktadır. Bu durum ise kadınları istediği geliri elde etmek bakımından daha fazla çalışmaya maruz bırakmakta ve kötü çalışma koşullarıyla mücadeleye zorlamaktadır.

2. Bu Kapsamdaki Kadınlar İçin Getirilen Korumalar

a) Uluslararası Hukuktan Kaynaklanan Korumalar

Bu konuda uluslararası alandaki en temel düzenleme Tüm Göçmen İşçi ve Aile Fertlerinin Korunmasına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'dir. Sözleşme, her ne kadar göçmen işçilere ve ailelerine yönelik kapsamlı korumalar getirmekte ve bu alandaki temel sözleşme olarak nitelendirilse de yürürlüğe girmesi 13 yıl sürmüştür. Zira devletler Sözleşme'ye taraf oldukları takdirde göçmenlere yönelik düzenleme yapma yetkilerinin kısıtlanacağı konusunda çekince duymuş ve büyük çaplı göç alan devletlerin pek çoğu Sözleşme'ye taraf olmamıştır. Sözleşme'nin 1.maddesinde de belirtildiği üzere düzenlemeler "*cinsiyet, ırk, renk, dil, din veya inanç, siyasal veya diğer görüş, millî, etnik veya sosyal köken, taabiyet, yaş, ekonomik durum, mülkiyet, medenî hal, doğum veya diğer statüler açısından hiçbir farklılık gözetilmeksizin, tüm göçmen işçilere ve ailelerine uygulanır.*" Bu kapsamda, göçmen kadın ve erkekler bakımından eşitsizliklerin de azaltılması yönünde taraf devletlere yükümlülükler yüklenmektedir. Sözleşme ile özellikle göçmen kadınların aile bireylerine ilişkin de güçlü korumalar getirilmiştir. Örneğin, *bir göçmen işçinin hürriyetinden mahrum bırakılması halinde, ilgili Devletin yetkili organlarınca, eş ve küçük çocuklar başta olmak üzere, işçinin aile fertleri bakımından ortaya çıkabilecek sorunlar dikkate alınacaktır; göçmen işçinin her çocuğu isim, doğum kaydı ve vatandaşlık hakkına sahip olacaktır; taraf devletler göçmen işçilerin ailelerinin birliğinin korunmasını teminen gereken önlemleri alacaktır.* Özellikle çocuklar bakımından getirilen pek çok koruma sayesinde kadınların iş piyasasında daha aktif rol almalarının önü açılmıştır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin tamamlayıcı belgesi olan Avrupa Sosyal Şartı da göçmen kadın işçiler bakımından kimi korumalar getirmektedir. Düzenlemeye göre, "istihdamda ayrımcılık yapılmaması, kadın ve erkeğin eşit değerdeki iş için eşit ücret hakkı dahil, adil çalışma koşulları ve adil ücret hakkı, göçmen işçilere eşit muamelede bulunulması" gerektiği kabul edilmiştir. Bunların yanı sıra sendikal haklar, aile bireylerine getirilen korumalar, işçilerin bilgi ve dayanışma hakkı gibi pek çok hak da düzenlemeye konu olmaktadır.

Bu konudaki bir diğer uluslararası düzenleme ise Ev İşçileri İçin İnsana Yakışır İş ILO Sözleşmesi'dir. Sözleşmenin 11.maddesine göre "*kadın ve erkekler arasında "eşit işe eşit ücret" verilmesi için gerekli önemler alınmalıdır.*" Sözleşmenin 5.maddesi uyarınca ise "*Ev işçileri, her*

türden istismar, taciz ve şiddete karşı etkin bir biçimde korunmalı ve bunun için üye devletler gerekli tedbirleri almalıdır.” Örnek olarak belirtilen maddeler dışında sözleşmenin pek çok hükmünde de kadınları karşılaşılabileceği sorunlara ve çalışma şartlarına ilişkin korumalar mevcuttur.

Göç konusundaki ilk uluslararası düzenleme olan Birleşmiş Milletler Güvenli, Sistemli, Düzenli Göç Mutabakatı da benimsemiş olduğu cinsiyet duyarlı yaklaşım ile uluslararası alanda göçmen kadın işçiler bakımından getirilen uluslararası korumalar arasında sayılmaktadır. Benzer şekilde Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma 2030 Hedefleri’nden Hedef 8, insana yakışır iş ve ekonomik büyüme başlığını taşımaktadır ve bu kapsamda göçmen kadın işçiler bakımından da insana yakışır iş koşullarının sağlanması hedeflenmektedir.

Son olarak; Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) de 11.maddesinde *“Taraflar Devletler istihdam alanında erkekler ile kadınların eşitliğini sağlayacak şekilde kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için kadınlara aynı hakları tanır”* diyerek kadın-erkek eşitliğinin istihdam konusundaki gerekliliğini tekrar vurgulamış ve göçmen kadın işçiler bakımından da istihdam konusunda eşitliğin sağlanması yolunda Taraflar Devletlere yol göstermiştir.

b) Avrupa Birliği Hukukundan Kaynaklanan Korumalar

Göçmen kadın işçilere Avrupa Birliği Hukuku’nda sağlanan korumalara bakıldığında kurucu antlaşmalar ve ayrımcılığa karşı *“kadın ve erkek çalışanlara eşit ödeme yapılmasının sağlanması, istihdam olanaklarına erişimde fırsat eşitliği ve işte muamele eşitliğinin sağlanması, kadın-erkek arasında varolan eşitsizlikleri ortadan kaldırma amacına yönelik olumlu eylem ve Eşitliğin Dahli”* gibi ilkeler çerçevesinde kabul edilen pek çok Direktif’in dışında iki temel düzenlemenin bulunduğu görülmektedir. Bunlardan ilki Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı’dır. Düzenlemenin 23. maddesine göre, *“Erkekler ve kadınlar arasındaki eşitlik, istihdam, çalışma ve ücret dahil olmak üzere bütün alanlarda sağlanmalıdır.”*

Bu alandaki bir diğer düzenleme ise İstihdam ve Meslek Konularında Kadın ve Erkeğe Eşit Muamele ve Fırsat Eşitliği İlkesinin Uygulanmasına Dair 2006/54/EC sayılı Direktif’tir. Direktifin 4. ve 15. maddelerinde kadın işçilere yönelik düzenlemeler getirilmektedir. Direktif’in

4.maddesine göre, “Aynı iş için veya eşit değer atfedilen işler için, ödemenin bütün boyutları ve koşulları bakımından cinsiyet temeline dayalı olarak doğrudan veya dolaylı ayrımcılık ortadan kaldırılır. Özellikle ücreti belirlemek için bir iş sınıflama sisteminin kullanıldığı hallerde, kadınlar ve erkekler için aynı kriter baz olarak alınır ve sistem, cinsiyet temelinde herhangi bir ayrımcılığı dışlayacak şekilde düzenlenir.” Direktifin 15.maddesine göre ise “Kadın işçinin doğum izninin bitiminden sonra eski işine veya buna eşdeğer bir pozisyona geri dönmeye ve izin sırasında çalışma koşullarında meydana gelen her türlü iyileştirmeden yararlanmaya hakkı vardır.”

c) Türk Hukuku’ndan Kaynaklanan Korumalar

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, kadın göçmen işçileri yakından ilgilendiren konuları ayrıntılı olarak düzenlemektedir. Kanun kapsamında, istihdam koşullarına ilişkin kimi düzenlemeler mevcuttur. Bunun yanı sıra Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun kapsamında da kadın göçmen işçiler bakımından düzenlemeler mevcuttur.

B) İLTİCA AMACIYLA GÖÇTE KADINLAR

1. Haklı Zulüm Korkusu Nedeniyle Göçte Kadının Durumu

Birleşmiş Milletler verilerine bakıldığında 2016 yılı itibariyle dünyada 22,5 milyon mülteci ve 2,8 milyon sığınmacının bulunduğu görülmektedir. Dünyadaki mültecilerin yarısı ise kadın ve kız çocuklarından oluşmaktadır. Bu mülteci kadınlar ise mülteci erkeklerden farklı olarak toplumsal cinsiyet eşitsizliği sebebiyle şiddet ve ayrımcılığa maruz kalabilmektedirler.

Uluslararası göç hukukunda mülteci, sığınmacı, göçmen, şartlı mülteci, ikincil korumadan yararlanan, geçici korumadan yararlanan gibi çok çeşitli statü ve tanımlarla karşılaşmaktayız. Bu kavramlar her biri hukuken ayrı bir inceleme konusu yapılabilecek olmakla beraber bu makalede kadın boyutuyla haklı zulüm korkusu nedeniyle göç çoğunlukla mülteciler ve sığınmacılar bakımından ele alınacaktır. Zira haklı zulüm korkusu nedeniyle göç bu kavramların ana bileşenini oluşturmaktadır.

Mülteci kavramı ilk olarak 1967 tarihli Protokolle değişikliğe uğrayan 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesinde uluslararası hukuk düzeyinde tanımlanmıştır. Bu sözleşmenin

1.maddesine göre mülteci ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan kişidir. Dolayısıyla bir kişiye mülteci statüsünün tanınabilmesi için aşağıdaki şartların gerçekleşmiş olması aranmaktadır: Kişi, vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunmalı veya vatansız olmalıdır, Kişinin vatandaşı olduğu ülke veya menşei ülkesi kişiyi korumuyor olmalıdır, kişi zulme uğrama korkusu nedeniyle menşei ülkesinden ayrılmış olmalıdır, zulme uğrama korkusu haklı ve gerçek bir korku olmalıdır ve zulme uğrama tehdidi mültecinin ırkı, dini, tabiiyeti, belli belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden kaynaklanmalıdır.

Sığınmacı ise kendi ülkesinin dışında bulunan ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşü nedeniyle zulüm görmekten haklı nedenlerle kaygı duyan ve ülkesinin korumasından yararlanamayan ya da yararlanmak istemeyen veya zulüm korkusu nedeniyle geri dönmek istemeyen yani mülteci olmak için gerekli ölçütleri taşımasına rağmen kendisine tanınmış bir mültecilik statüsü bulunmayan kişidir.

Mültecilik statüsünün edinilmesi birtakım koşullara ve prosedürlere tabidir. Mültecilik statüsü kişiye en geniş uluslararası korumayı tanıyan statüdür. Bir kişiye bu statünün tanınması geri gönderme yasağı/ geri göndermeme ilkesi bakımından önem taşımaktadır. Bu ilke Cenevre Sözleşmesinin 33.maddesinde “hiçbir taraf devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir” demek suretiyle düzenlenmiştir. Bu madde her ne kadar sadece mülteciler bakımından düzenlenmiş gibi gözükse de artık bir uluslararası örf ve adet hukuku kuralı haline geldiği için tüm yabancıları kapsadığı kabul edilmelidir.

1951 Cenevre Sözleşmesi kişiye mülteci statüsünün tanınması bakımından haklı nedenle zulüm korkusunu bir şart olarak aramaktadır. Söz konusu korku haklı temellere dayanmalıdır. Korkunun haklı nedenlere dayanması öznel ve nesnel iki unsurdan oluşmaktadır. Öznel bir unsur olarak kişinin zulüm korkusu duyması aranmaktayken nesnel olarak korkunun tarafsız olması ve meşru bir temele dayanması aranmaktadır. Zulüm ise 1951 Cenevre Sözleşmesinin ilgili maddesinde ırk, din, tabiiyet, belirli bir sosyal gruba mensubiyet ve siyasi düşünceler olarak

sayılan beş nedenden biriyle bağlantılı olmalıdır. Nitekim zulüm görme korkusunun haklı nedene dayanması bir delil standardıdır.

Yukarıda sayılan mültecilik statüsünü ayrı ayrı ele alacak olursak ilk olarak yabancılık unsurunun varlığından bahsedilmelidir. Yabancı olmakla kişinin ülkesi dışında yaşaması durumu ifade edilmektedir. Ancak bu durum tek başına mültecilik statüsünün tanınması için yeterli değildir, diğer şartların gerçekleşmesi de aranır. Yabancılık unsuru çeşitli hallerde gündeme gelebilir. Kişi yaşadığı baskı nedeniyle ülkesi dışına çıkamıyor olabilir. Doktrindeki görüşe göre bu halde bir dâhili mültecilik durumu söz konusudur. Bir diğer ihtimal kişi birden fazla ülkenin vatandaşı olabilir. Bu hallerde kişinin mülteci sayılabilmesi için vatandaşı olduğu hiçbir ülkenin korumasından yararlanamaması gerekmektedir. Son olarak kişi vatansız olabilir. Vatansız kişi, Vatansız Kişilerin Statüsüne Dair Sözleşmede kendi yasalarının işleyişi içinde hiçbir devlet tarafından vatandaş olarak sayılmayan kişiyi ifade etmektedir. Vatansızlık uluslararası hukukta çok istenmeyen bir durum olmakla beraber vatansızlar bakımından vatandaşlık ilişkisi değil ikamet ettiği yer dikkate alınmaktadır. Son olarak kişi yerinde mülteci olabilir yani ülkesinden çeşitli sebeplerle ayrılmakla beraber ayrıldığı sırada mülteci sayılmasını gerektiren bir sebebi ve bu yönde bir talebi bulunmayan kimsenin yurtdışında iken menşei ülkesinde gerçekleşen olayla neticesinde mülteci statüsü kazanması gündeme gelebilir. Bu durumda uluslararası hukuk eğer kişinin ülkesine geri dönmesi halinde güvenliği tehlike altına girecekse bu kişilerin de korunması gerektiğini kabul etmektedir.

Mültecilik statüsü için aranan ve bizim kadınlar bakımından ele alacağımız bir diğer unsur haklı nedenlere dayalı baskı ve zulüm korkusudur. Zulüm kavramı, devlet korumasının yeterli olmamasının bir sonucu olarak temel insan haklarının devamlı ve sistemli bir şekilde ihlal edilmesi olarak ifade edilebilir. Ancak zulme uğramış olmak gerekli değildir, zulüm tehlikesi yaratabilecek bir durumun varlığı da bu unsurun gerçekleşmiş olması için yeterlidir. Zulmün Devlet tarafından uygulanıyor olması veya devletin var olan bir zulüm durumuna karşı tepki göstermemesi ve bu durumu ortadan kaldırmaması haklı zulmün varlığından bahsedebilmemiz için yeterlidir. Zulme muhakkak devletin yol açmış olması şart değildir, devletin müdahaledeki zafiyeti de haklı zulüm korkusuna yol açabilmektedir. Zulüm tehlikesinin mutlaka ilgili sözleşme maddesinde kişinin ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi düşünceleri

olarak sayılan nedenlerden kaynaklanmalıdır.

Bu beş nedeni inceleyecek olursak ırk ayrımcılığının haklı neden sayılabilmesi için bir ırka mensubiyetin zulmün oluşmasına yol açması gerekmektedir. Irk, aynı fizyolojik ve kalıtsal özellikler taşıyan aynı etnik kökene sahip gruplar olarak tanımlanmaktadır. Irk ayrımcılığının önlenmesine yönelik 1969 tarihli Her Türlü Irk Ayrımcılığının Önlenmesine Dair Sözleşme ve 1973 tarihli Kurumsallaşmış Irk Ayrımcılığının Önlenmesi ve Cezalandırılması Konusunda Sözleşme kabul edilmiştir. Irk kavramı fiziksel ve kültürel farklılıkları nedeniyle oluşan önyargıları da kapsamaktadır.

Dinin zulüm nedeni sayılması kişinin belli bir dine mensup olduğu için zulüm riski altında olması ya da mensubu bulunduğu dinin yükümlülüklerini yerine getirmesinin engellenmesi durumunda söz konusu olur. Sözleşme din kavramıyla yalnız semavi dinleri değil her türlü inanç sistemini ve kişinin belli bir inanç sistemini benimsemiş veya benimsememiş olmasının zulme yol açmasını ifade etmektedir. Din ve vicdan özgürlüğü temel insan haklarından biridir ve bu hakkın korunması amacıyla 1981 tarihli Din veya İnanca Dayalı Her Türlü Hoşgörüsüzlük ve Ayrımcılığın Kaldırılması Bildirisi kabul edilmiştir.

Belirli bir toplumsal gruba mensubiyet ile kastedilen ise aynı kökenden olan, aynı yaşam biçimin benimseyen ve aynı sosyal statüye sahip kişilerden oluşan sosyal gruplardır. Bu unsur diğer unsurların kapsamına girmeyen kişilerin de uluslararası korumadan yararlanabilmesi amacıyla sözleşmeye eklenmiştir. Belli bir gruba mensubiyet iradi ya da irade dışı olabilir. Cinsel ayrımcılığa dayalı şiddet şekilleri bir toplumsal gruba mensubiyet nedeniyle zulüm kapsamına girmektedir. Nitekim bir ülkedeki kadınlara yönelik ayrımcılık olarak nitelendirilebilecek zulüm seviyesine ulaşmış davranışlar da bu grup altında değerlendirilir.

Siyasi düşünce nedeniyle zulüm ise kişiyi siyasal iktidarın kabul ettiği görüşten farklı bir politik görüşe sahip olması sebebiyle resmi makamlar tarafından zulme uğramasını ifade etmektedir. Bu durum temel bir insan hakkı olan ve başta İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Birleşmiş Milletler sözleşmeleri olmak üzere çok çeşitli uluslararası düzenlemede yer alan düşünce özgürlüğünün ihlali niteliği taşımaktadır. Kişiyi düşünce özgürlüğünü kullanırken siyasal iktidardan farklı bir görüşü benimsemesi ve bu durumun devlet otoriteleri tarafından fark edilerek

o kişiye karşı sergilenen farklı tutumun zulüm niteliğinde olması veya zulüm riski doğurması bu kapsama girer.

Günlük dilde toplumsal cinsiyet ve cinsiyet birbirlerinin yerine geçen kavramlar olarak kullanılmakla beraber bu iki kavram birbirinden çok farklı anlamlara sahiptir. Cinsiyet –sex- kavramı bir biyolojik özelliği ifade ederken toplumsal cinsiyet –gender- bu biyolojik özelliğe toplumun atfettiği nitelikleri ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet kadın ve erkek arasındaki güç ilişkilerine dayanan toplumsal yapıyı ve bu yapıya göre kabul gören kadın ve erkeğin kimliğini, statüsünü, rollerini ve sorumluluklarını ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet durağan ve doğal olarak var olan bir yapı değildir, sosyal ve kültürel etkilerle inşa edilmiş güç ilişkileridir. Bir kadın veya bir erkek olmanın tanımı tarihe, coğrafyaya ve kültüre göre farklılık göstermektedir. Toplumsal cinsiyet bu sebeplerden ötürü sığınmacı kadınların deneyimlerini şekillendirmektedir. Yukarıda incelenen haklı zulüm korkusu nedeniyle göç olgusunun temel esaslarından biri olan zulüm toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri sebebiyle mülteci kadınlar bakımından farklı biçimlerde karşımıza çıkmaktadır. Cinsiyete dayalı zulüm olarak adlandırabileceğimiz bu durum sırf kadın kimliğine ve statüsüne sahip olmalarından dolayı zulüm gören kadınların deneyimlerini ifade etmektedir. Cinsiyete dayalı zulüm kadınlar bakımından farklı formlarda karşımıza çıkmaktadır.

“Ayrımcılık; ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ya da başka bir fikir, ulusal ya da sosyal köken, mülkiyet, doğum ya da başka bir statüye dayalı olan ve bütün hak ve özgürlüklerin bütün bireylere eşit olarak tanınmasını, bütün bireylerin bunlardan eşit olarak yararlanmasını ya da bütün bireyler tarafından bunların eşit düzeyde kullanılmasını engelleyici ya da zedeleyici amaca ve etkiye sahip her türlü ayırmayı, dışlamayı, kısıtlamayı veya tercihi ifade eder.” Ayrımcılık mültecilik statüsünü kazanmada tek başına yeterli değildir. İnsan hakları ihlalleriyle zulüm arasındaki fark gözetilmelidir. Mültecinin karşılaştığı her insan hakkı ihlali zulüm teşkil etmez. Kadına yönelik ayrımcılık, Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesinde düzenlenmiştir. Bu Sözleşmenin amacı bakımından "kadınlara karşı ayrımcılık" terimi siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel veya diğer alanlardaki kadın ve erkek eşitliğine dayanan insan haklarının ve temel özgürlüklerin, medeni durumları ne olursa olsun kadınlara tanınmasını, kadınların bu haklardan yararlanmalarını veya kullanmalarını engelleme veya hükümsüz kılma amacını taşıyan veya bu sonucu doğuran cinsiyete dayalı her hangi bir ayırım, dışlama veya

kısıtlama anlamına gelir. Cinsiyete dayalı ayrımcılık ise “bireyin insan haklarından tümüyle yararlanmasını engelleyen sosyal açıdan yapılandırılmış cinsiyet rolleri ve normlarına dayalı olarak herhangi bir ayırıma, dışlanma ya da kısıtlamaya maruz kalmasıdır”. Cinsiyet ayrımcılığı kadınlar bakımından erkeklerle eşit kaynak ve fırsatlara ulaşamamak, kadınların şiddete maruz kalması, temel hak ve özgürlüklerinden yararlanamaması veya yararlanmasının zorlaştırılması, sosyal hayata sınırlı katılım gibi cinsiyetler arasında birçok eşitsizliğe yol açmaktadır.

Kadınlara uygulanan ayrımcılığın önemli bir boyutunu temel insan haklarının ihlali niteliğinde olan şiddet oluşturmaktadır. Kadına yönelik şiddet, çok farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır ve bu şiddet kadınların psikolojik ve fiziksel sağlıklarına darbe vurmakta, kimi zaman ise ölümlerle sonuçlanmaktadır. Kadına yönelik kamusal veya özel alan fark etmeksizin, kadınlara yönelik fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik zarar veren veya verebilecek olan toplumsal cinsiyete dayalı her türlü eylemi ifade etmektedir. Ciddi zarar doğuran davranışlar yalnız dışarıda değil, aile içinde de gündeme gelmektedir. Kadına yönelik şiddetin en çok karşılaşılan hallerinden ev içi şiddet, Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesinde aile içerisinde veya hanede veya mağdur faille aynı evi paylaşırsa da paylaşmasa da eski veya şimdiki eşler veya hayat arkadaşları arasında meydana gelen her türlü fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik şiddet eylemi olarak tanımlanmıştır. Bunun yanı sıra toplumsal cinsiyete dayalı kadına yönelik şiddet, kadının kadın olmasından dolayı maruz kaldığı şiddet anlamına gelmektedir.

Kadına yönelik şiddetin birçok türü bulunmaktadır. Bu şiddet türleri arasında fiziksel şiddet, cinsel şiddet, psikolojik şiddet, ekonomik şiddet, dijital şiddet, flört şiddeti, tek taraflı ısrarlı takip, kadın ticareti, erken yaşta evlilikler, zorla evlilikler, cinsel taciz, cinsel saldırı, ensest ve kültürel uygulamalar sonucu meydana gelen şiddet sayılabilir. Fiziksel şiddet, kadının bedensel bütünlüğüne yönelmiş her türlü saldırı, tehdit ve davranıştır. Cinsel şiddet, kadının rızası olmaksızın gerçekleştirilen her türlü cinsel davranıştır. Psikolojik şiddet, kadının ruhsal bütünlüğüne yönelmiş her türlü saldırı, tehdit ve davranıştır. Ekonomik şiddet, ekonomik kaynakların kadın üzerinde tehdit ve kontrol aracı olarak kullanılmasıdır. Dijital şiddet, teknolojinin bir kadını rahatsız etmek amacıyla kullanılmasıdır. Flört şiddeti, kadının partneri tarafından gerek psikolojik gerekse fiziksel şiddete maruz kalmasıdır. Tek taraflı ısrarlı takip, bir

kadının sözlü ya da yazılı iletişim yollarından herhangi biri aracılığıyla rahatsız edilmesine veya tehdit edilmesine yol açan her türlü davranıştır. Kadın ticareti, kadınların insan kaçakçıları tarafından fuhuşa zorlanması, özgürlüğünün kısıtlanması, kaçırılarak başka bir yere götürülmesi ve bulundurulmasıdır. Erken yaşta evlilik reşit olmayan bireylerin evlendirilmesidir ve aynı zamanda çocuk istismarının bir türüdür. “Bu evliliklerin çoğunluğu çocuğun bilinçli rızası olmaksızın yapıldığı için erken ve zorla gerçekleştirilen evlilikler olarak da tanımlanmaktadır. Çocuk evlilikleri, çocukları ailelerinden ve arkadaşlarından ayırmakta, aile içi şiddete maruz bırakmakta, gelişimlerini ve eğitim, sosyal ve mesleki alanlardaki fırsatları tehlikeye atmaktadır.” Zorla evlilik ise kadının evlenmek istememesine rağmen aile bireyleri tarafından tehdit veya şiddet uygulanarak iradesi dışında evlenmeye zorlanmasıdır. Cinsel taciz, “kişiyle vücut teması bulunmadan yapılan ve rızaya dayalı olmayan, cinsel içerikli söz, tavır ve diğer davranış biçimleri” olarak ifade edilmektedir. Cinsel saldırı ise “rızaya dayalı olmayan cinsel davranışlarla bir kimsenin vücut dokunulmazlığının ihlal edilmesi” anlamına gelmektedir. Ensest, aralarında kanunen kan bağı olan kişiler arasındaki cinsel ilişkiyi ifade etmektedir. Kültürel uygulamalar sonucu meydana gelen şiddet ise kültürel bazı uygulamalar mazeret olarak gösterilerek kadınların fiziksel veya psikolojik şiddete maruz bırakılmasıdır. Ancak uluslararası toplum bakımından kabul edilen temel insan haklarının ihlali kültür, gelenek, din adı altında görmezden gelinemez ve meşrulaştırılmaz. Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi 5. Maddesine göre Taraf Devletler her iki cinsten birinin aşağı veya üstün olduğu veya erkekler ile kadınların basmakalıp rollere sahip oldukları düşüncesine dayanan bütün önyargılar ve gelenekler ile her türlü uygulamayı tasfiye etmek amacıyla erkeklerin ve kadınların sosyal ve kültürel davranış tarzlarını değiştirmek konusunda gerekli önlemleri alırlar.

Yukarıda incelenen kadına yönelik ayrımcılık ve şiddet türlerinin göçmen kadınlar üzerindeki yansımalarına bakacak olursak göç sırasında kadınların büyük çoğunluğunun cinsel şiddete, ekonomik şiddete ve diğer insan hakları ihlallerine sıklıkla maruz kaldıkları görülmektedir. Nitekim Birleşmiş Milletlerin raporlarına göre mültecilerin %80’ini kadınlar ve çocuklar oluşturmaktadır. Her ne kadar mülteci kadınların hakları birçok ulusal ve uluslararası metinde güvence altına alınmış olsa da bu kadınların kendilerine sağlanan korumaya ulaşmakta zorlandıkları görülmektedir.

2. Bu Kapsamdaki Kadınlar İçin Getirilen Korumalar

Mülteci haklarının ulusal ve uluslararası hukukta düzenlenmeye başlandığı yıllarda doğrudan şiddet veya ayrımcılık mağduru kadınlara ilişkin düzenlemeler yapılmamakta ve mültecilerin haklarının korunması amacıyla görev yapan kurumlar doğrudan mülteci kadınların yaşadıkları zorluklara karşı özel bir yaklaşımda bulunmamaktaydı. Kadın haklarının gündeme gelmesiyle birlikte mülteci kadınların yaşadığı zorluklara ışık tutması amacıyla çeşitli kurumlar görev yapmaya başlamış ve bu alanda özel ulusal ve uluslararası düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. 1985'ten itibaren Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği, devletlere mülteci kadınları 1951 Cenevre Sözleşmesi bakımından şiddet ve zulüm mağduru ve koruma ihtiyacı altında olan kimseler olarak dikkate almaları yönünde çağrıda bulundu. Bu kapsamda bir dizi prensip belirlendi. Bu prensipler kadın haklarını, insan hakları olarak kabul edip mülteci statüsünün kazanılması hususunda Cenevre Sözleşmesinde sayılan sebeplerle haklı zulüm korkusu duyan kadınlar bakımından cinsel şiddetin veya cinsiyet dayalı zulümün de göz önüne alınarak uygulanmasını öngörüyordu. Böylelikle 1951 Cenevre Sözleşmesinin uygulanması bakımından toplumsal cinsiyete dayalı zulüm de bir iltica sebebi olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Takip eden süreçte birçok uluslararası metin doğrudan ya da dolaylı yoldan mülteci kadınların haklarının korunmasına yönelik düzenlemeler getirmiştir.

Mülteci kadınlara ilişkin temel uluslararası hukuk düzenlemelerinden biri İnsan Hakları Evrensel Bildirgesidir. Birleşmiş Milletlerin insan hakları hukuku alanında kabul ettiği ilk belge olan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi bütün insanların özgür, haysiyet ve haklar bakımından eşit doğduğunu, herkesin ayırım gözetilmeksizin Bildirgede yer alan hak ve özgürlüklerden yararlanacağını, her bireyin yaşama, özgürlük ve kişi güvenliği hakkı olduğunu, hiç kimsenin işkenceye, zalimane, gayriinsani, haysiyet kırıcı cezalara veya muamelelere tabi tutulamayacağını, herkesin hukuk kişiliğinin tanınması ve kanun önünde eşitlik ile kanunun korumasından eşit şekilde yararlanma hakkı olduğunu ve evlenmenin serbest ve tam rıza ile yapılabileceğini düzenlemektedir. Söz konusu Bildirgede doğrudan mültecileri ele alan bir düzenleme bulunmamakla birlikte 14.md'de "Herkes zulüm karşısında başka ülkelerde sığınma talebinde bulunma ve sığınma olanağından yararlanma hakkına sahiptir" denilmek suretiyle iltica hakkı düzenlenmiştir.

Bir diğer önemli uluslararası düzenleme 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve 1967 tarihli Mültecilerin Statüsüne Dair Protokoldür. Cenevre Sözleşmesi, değişiklik yapılmadan önce mülteci tanımını 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylar demek suretiyle sınırlamıştır. Dolayısıyla bu sözleşme 1967 yılında çıkarılan ek protokole kadar yalnızca İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki Avrupalı mülteciler bakımından uygulama alanı bulmaktaydı. 1967 tarihli ek protokolle coğrafi sınırlamayla beraber zaman sınırlaması da kaldırılmıştır ve mülteci tanımının kapsamı genişletilmiştir.

Bu düzenlemelerin yanı sıra Avrupa Konseyi tarafından çıkarılan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi mültecileri de kapsayacak şekilde herkes bakımından temel hak ve özgürlükleri düzenlemiş olması sebebiyle önemli bir kaynaktır. Sözleşmede doğrudan mültecilere ilişkin bir düzenleme bulunmamakla beraber yaşam hakkını, işkence ve eziyet yasağını ve ayrımcılık yasağını düzenleyen hükümler mülteciler bakımından da uygulama alanı bulmaktadır. Nitekim mülteciler de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine sözleşmede korunan haklarının ihlal edildiği iddiasıyla başvurabilmektedir ve hâlihazırda mahkemenin mültecilere ilişkin verdiği birçok karar bulunmaktadır. Örneğin mahkeme Ahmadpor v. Turkey kararında kişinin dini sebebiyle gönderileceği ülkede işkence ve eziyet görme riski bulunduğu gerekçesiyle o kişinin geri gönderilemeyeceğine ve sınır dışı edilemeyeceğine karar vermiştir. AIHS'de geri gönderme yasağına ilişkin olarak açık bir hükme yer verilmemiş olması karşısında, konu, 3. madde kapsamında değerlendirilmektedir. Sözleşmenin 3. maddesi uyarınca hiç kimsenin işkenceye, gayrî insanî ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tâbi tutulmayacağı düzenlenmiştir. AIHM geri gönderme yasağını, 3. madde kapsamında ele almakta ve ilgilinin, örneğin insanlık dışı bir muameleye uğraması konusunda "gerçek bir riskin" varlığını tespit ettiği durumlarda bu riskle karşılaşacağı ülkeye gönderilmemesine hükmetmektedir.

Mülteci kadınların kadın olmaktan dolayı maruz kaldıkları şiddet ve ayrımcılıkla ilgili önemli düzenlemeler içeren kaynaklardan biri Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesidir. 1979 yılında çıkarılan sözleşmeye bugün 189 ülke taraf bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi, kadınlara karşı cinsiyete dayalı ayrımcılığın ortadan kaldırılması amacıyla kabul edilmiş ilk uluslararası metin niteliğini taşımaktadır. Kadın insan haklarının

anayasası olarak bilinen sözleşmede ilk zamanlar doğrudan kadına yönelik şiddete dair düzenlemeler yer almamaktaydı. 1989 yılında alının 12 sayılı Genel Kurul Tavsiye Kararı ile kadına yönelik şiddetin bir insan hakları ihlal olduğu belirtilmiş ve Sözleşme kapsamına alınmıştır. Sözleşme üç ana konuyu ele almaktadır. Bunlar; cinsiyet ayrımcılığının yasaklanması ve ortadan kaldırılması, kadın-erkek eşitliğinin hayatın her alanında fiilen gerçekleştirilmesi ve sonuçlarda eşitlik sağlanması ve kadınlara karşı ayrımcılığın yasaklanması ve ortadan kaldırılması ile sonuçlarda eşitlik sağlanması hususunda taraf devletlerin sorumluluğudur.

Mülteci kadınların haklarının korunması bakımından ele alınabilecek bir diğer uluslararası düzenleme Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi, diğer adıyla İstanbul Sözleşmesidir. Bu sözleşme toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin mülteciler bakımından bir zulüm sebebi olarak düzenlendiği ilk hukuki metin olması bakımından önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra sözleşme devletlerin kadına yönelik şiddetle mücadelede başvurabileceği araçları göstermesi bakımından da oldukça ayrıntılı bir düzenlemedir. Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi 2011 yılında imzaya açılmış ve 2014 yılında yürürlüğe girmiştir. Sözleşme kadınların ve kız çocuklarının ev içinde maruz kaldığı şiddet konusunda Avrupa çapında hazırlanan ilk ve tek sözleşmedir. Sözleşme kadına yönelik şiddetle mücadelede alınacak tedbirlerin Bütüncül Politikalar, Önleme, Koruma ve Kovuşturma esaslarına dayanması gerektiğini kabul etmekte ve hem barış döneminde hem de silahlı çatışma durumlarında uygulama alanı bulmaktadır. Nitekim sıklıkla kadınların savaş sırasında zulüm olarak cinsel şiddete maruz kaldıkları gözlenmektedir. Kadınlar savaş durumlarında şiddetin hedefi olmaktadır çünkü cinsiyetleri sembolik bir hale getirilmektedir. Bu hallerde, kadın vücuduna uygulanan şiddet, devlete uygulanan şiddetin sembolü sayılmaktadır. Savaş sırasında kadın bedeni siyasi mücadelenin fiziki bölgesini oluşturmaktadır ve tecavüz askeri bir strateji olarak karşı tarafı aşağılama ve demoralize etme amacıyla kullanılmaktadır. Kadın vücudu üzerinde kurulan hâkimiyet bir grubun diğeri üzerindeki hâkimiyetine dönüşmektedir. Silahlı çatışma ve iç savaş dönemlerinde kadınlara tecavüz edilmesi diğer ulusal, etnik veya politik gruplar üzerinde kontrol kazanma amacını taşımaktadır. Sözleşme esas itibarıyla güç durumdaki kadın ve kız çocuklarının hem kendi evlerinde hem de dışarıda maruz kaldıkları şiddet, yaralama, istismar

ihmal, kötü muamele ve sömürü hallerine ilişkin tedbirler öngörmektedir. Sözleşme daha savunmasız olmaları nedeniyle hamile kadınları, küçük çocuğu olanları, zihinsel ve bilişsel sorunları olanlar dâhil engellileri, kırsal kesimde ve ücra yerde yaşayanları, madde bağımlılarını, fuhuş yapanları, ulusal veya etnik azınlık mensuplarını, belgeleri olmayanları ve sığınmacılar dahil olmak üzere göçmenleri, geyleleri, lezbiyenleri, biseksüelleri ve travestileri, HIV taşıyanları, evsizleri, çocukları ve yaşlıları güç durumda kabul etmektedir.

Sözleşme mülteci kadınlara ilişkin çok önemli hükümler içermektedir. Bunlara örnek olarak sözleşmenin 60. ve 61.maddeleri örnek olarak verilebilir. Sözleşmenin toplumsal cinsiyete dayalı iltica talepleri başlıklı 60.maddesi “Taraflar kadına yönelik, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin, Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi 1A(2) Maddesi anlamında zulüm olarak ve tamamlayıcı/ ikincil korumayı gerektiren ciddi bir hasar biçimi olarak tanınabilmesini temin etmek üzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır. Taraflar, Sözleşmede tanımlanan tüm gerekçelerin toplumsal cinsiyete duyarlı bir şekilde yorumlanmasını ve bu gerekçelerden herhangi biri veya bir kaçı nedeniyle zulüm görme tehlikesi söz konusuysa, başvuru sahiplerine, yürürlükteki ilgili hukuki vasıtalarla göre mülteci statüsünün tanınmasını temin edeceklerdir. Taraflar iltica başvurusu yapanlar için toplumsal cinsiyete duyarlı ülkeye kabul usullerinin ve destek hizmetlerinin yanı sıra, toplumsal cinsiyet yönergelerini ve mülteci statüsünün belirlenmesi ve uluslararası koruma için başvuruyu da kapsayan, toplumsal cinsiyete duyarlı sığınma usullerini oluşturmak için gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.” şeklinde bir düzenleme getirmektedir. Sözleşmenin geri göndermeme başlıklı 61.maddenin 2.fıkrası ise tarafların statüsü ve ikamet durumuna bakılmaksızın, korumaya muhtaç, kadına yönelik şiddet mağdurlarının hayatlarının risk altında olabileceği veya işkenceye veya insanlık dışı muameleye veya cezalandırılmaya maruz kalabilecekleri hiçbir ülkeye hiçbir durum altında iade edilmeyeceklerini güvence altına almak üzere gerekli yasal veya diğer önlemleri alacaklarını düzenlemektedir.

Türk hukukuna baktığımızda ise Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununu Birinci Bölümünün İkinci Kısımının “Geri Gönderme Yasağı” (non-refoulement) konusuna ayrıldığı görülmektedir. Geri Gönderme Yasağı adlı 4. madde uyarınca, “kanun kapsamındaki hiç kimsenin, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tâbi tutulacağı veya

ırkı, dini, tâbiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasî fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemeyeceği” düzenlenmiştir.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 55. Maddesinin ilk fıkrasının a bendinde ise sınır dışı etme ile bağlantılı düzenleme getirilmiştir. Hüküm uyarınca, sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi emareler bulunanlar hakkında sınır dışı etme kararı alınamayacağı belirtilmiştir.

C) GÖÇMEN TİCARETİ VE İNSAN KAÇAKÇILIĞININ ÖZNESİ OLARAK GÖÇMEN KADINLAR

1. Bu Sebep GÖÇME Kadınların Durumu

Göçmen kadınların karşılaştığı en büyük sorunlardan biri göçmen kaçakçılığı ve insan ticaretidir. Bu hususta en önemli düzenlemelerden biri olan Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ve Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Ek Protokol göçmen kaçakçılığını, doğrudan doğruya veya dolaylı olarak mali ve diğer bir maddi çıkar elde etmek için bir kişinin vatandaşlığını taşımadığı veya daimi ikametgâh sahibi olmadığı bir taraf devlete yasadışı girişi olarak ifade edilmektedir. Daha basit bir tanım yapacak olursak göçmen kaçakçılığı, insanların belirli bir ücret karşılığında bir ülkeden başka bir ülkeye yasadışı olarak geçirilmesidir. Bu durumda kaçırılan insanlar ticari bir alışverişin eşit olmayan ortaklarıdır. Uluslararası Göç Örgütünün tanımına göre göçmen kaçakçılığının gerçekleşmiş olması için dört unsurun varlığı aranır. Bu şartlar şu şekilde sıralanabilir: Göç sürecini kolaylaştıran bir aracı ya da kaçakçı bulunmalıdır, göçmen tarafından ya da onun adına kaçakçıya bir ödeme yapılmalıdır, göç eyleminin kendisi yasadışı olmalıdır ve çeşitli yasadışı eylemlerle desteklenmelidir, bu hareketin bir parçasını oluşturan göçmen gönüllü bir seçim yapıyor olmalıdır.

İnsan ticareti ise Europol Sözleşmesine göre, bir kişinin başka insanların yasadışı etkisi ile şiddet kullanılarak, tehdit edilerek veya otoritenin istismarı ve dalavere ile fahişelik, cinsel istismarın çeşitli formları ve ergen olmayanlara karşı şiddet veya terkedilmiş çocukların ticaretine maruz kalması anlamına gelmektedir. Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ve İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine,

Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Ek protokole göre “İnsan ticareti, kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma, kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması anlamına gelir. İstismar terimi, asgari olarak, başkalarının fuhşunun istismar edilmesini veya cinsel istismarın başka biçimlerini, zorla çalıştırmayı veya hizmet ettirmeyi, esareti veya esaret benzeri uygulamaları, kulluğu veya organların alınmasını içerecektir. Bu noktada göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti bu anlamda kimi kesişim noktaları bulunan kavramlardır ve birbirlerinden bağımsız olarak değerlendirilemez. Ancak insan ticareti ekonomik çıkar amacıyla yapılırken göçmen ticareti insani amaçlarla da yapılabilir. Bu hususta Avrupa Birliği, Birliğe İzinsiz Girişi, Transit Geçişi, İkameti Kolaylaştıran Fiilleri Önlemeye Yönelik Cezai Çerçevenin Güçlendirilmesine Hakkında Yönergede göçmen kaçakçılığının insani yardım amacıyla yapılması halinde üye devletlerin cezalandırılmama yolunu seçebileceklerini öngörmektedir. Kadınlar bakımından göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti çoğunlukla cinsel sömürü amacıyla gerçekleştirilmektedir ve bu hususta uluslararası hukukta getirilmiş birçok düzenleme bulunmaktadır.

2. Bu Alanda Göçmen Kadınlara Tanınmış Korumalar

İnsan ticaretinin kökeni varlığını kölelik kavramında bulmaktadır. Kölelik, tarihin en büyük insan hakları ihlallerinden biri niteliğindedir ve bugün artık uygulamaması kalmamakla beraber çağların değişimiyle birlikte yerini insan ticaretine bırakmıştır. Köleliği yasaklayan ilk uluslararası metin 1815 Köle Ticaretinin Kaldırılmasına İlişkin Evrensel Bildiridir. Köleliğin yasaklanması bugün için artık jus cogens bir kural olarak kabul edilmektedir. İnsan ticaretinin önlenmesi amacıyla düzenlenen ilk belgeler ise 1910 Beyaz Kadın Ticaretinin Yasaklanmasına Dair Uluslararası Sözleşme, Beyaz Kadın Ticaretinin Yasaklanmasına Dair Uluslararası Sözleşme, 1933 Tüm Yaşlarda Kadın Ticaretinin Yasaklanmasına Dair Uluslararası Sözleşme, 1949 İnsan Ticaretinin ve İnsanların Fuhuş Yoluyla Sömürülmesinin Yasaklanmasına Dair Sözleşmedir. Bunlara ek olarak Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi 6.maddesinde “Taraflar Devletler, kadın ticareti ve fahişeliğin sömürülmesinin her şekliyle

önlenmesi için yasa çıkarma dâhil bütün gerekli önlemleri alacaklardır' şeklinde bir düzenleme getirmektedir. 1926 Milletler Cemiyeti Kölelik Sözleşmesi, 1957 Kölelik ve Köle Ticareti, Kurum ve Kölelik Benzeri Uygulamaların Kaldırılması Ek Sözleşmesi ise, köleliği, borç bağı ve zorla evlendirmeyi yasaklamak suretiyle insan ticaretinin önlenmesini amaçlayan diğer düzenlemelerdir. 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Ek Protokolünde de belli sosyal gruplara cinsiyet esas alınarak uygulanan şiddet ve zulüm iltica sebebi olarak vurgulanmıştır.

Bu alandaki en önemli uluslararası düzenleme Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ve Ek Protokolleridir. Bu sözleşmenin amacı kadın ve çocuklara özel önem gösterilerek insan ticaretinin önlenmesi ve devletlerarası işbirliğinin sağlanmasıdır. Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokolü de benzer bir şekilde göçmen kaçakçılığını önlemeyi, kaçak göçmenlerini haklarını korumayı ve taraf devletlerarasında işbirliğini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Sözleşmeye ve Ek Protokole taraf devletler, kara, deniz ve hava yoluyla yapılan göçmen kaçakçılığını önlemek ve bununla mücadele etmek için atılacak etkin adımların, işbirliği, bilgi alışverişi ve ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerdeki sosyoekonomik önlemleri de içeren diğer uygun önlemler dâhil, kapsamlı bir uluslararası yaklaşım gerektirdiğini kabul etmişlerdir. Taraflar göçmen kaçakçılığını tüm boyutlarıyla ele alan uluslararası bir düzenlemenin mevcut olmaması sebebiyle kaçak göçmenlerin haklarının örgütlü suç grupları tarafından ihlal edilmemesi amacıyla kara, deniz, hava yoluyla göçmen kaçakçılığına karşı uluslararası bir düzenlemenin göçmen kaçakçılığıyla mücadelede etkili olacağı düşüncesiyle bu protokolü ele almışlardır. Protokol, Sınır Aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine ek olduğu için sözleşme kapsamında yorumlanacaktır. Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ile birlikte yorumlanmak üzere kaleme alınmış başka bir ek protokoldür. Bu protokolda belirtilen suçlar sözleşmede aksine bir hüküm bulunmadıkça sözleşme uyarınca belirlenmiş suçlar olarak kabul edilecektir. Bu protokol ile kadın ve çocuk ticareti merkeze alınarak insan ticareti tanımlanmış ve taraf devletler bakımından asgari uygulama kriterleri belirlenmiştir. Bu protokol insan tacirlerinin cezalandırılmasına ilişkin

ve insan ticareti mağdurlarının haklardan yararlanabilmesine yönelik çeşitli düzenlemeler içermektedir.

İKİNCİ BÖLÜM: GÖÇTE ÇOCUK

1) ÇOCUK, GÖÇTEKİ HALLERİ VE YAŞININ TESPİTİ SORUNU

Çocuk kavramının uluslararası hukukta en çok kabul gören tanımını, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin (ÇHDS) 1.maddesinde yapılmıştır. Buna göre, *“Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.”* Buna göre, devletler ulusal hukuklarında, bir kişinin çocuk olarak sayıldığı yaşın üst sınırını düşürebilecek fakat yükseltmeyeceklerdir. Türk hukukunda da göçe ilişkin hususlarda düzenleme getiren en kapsamlı ulusal düzenleme olan, 11/4/2013 tarihli 28615 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) kapsamında, Kanun’daki kavramların tanımını içeren 3.maddenin (e) bendinde “çocuk” kavramı, *“Henüz on sekiz yaşını doldurmamış ve ergin olmamış kişiyi”* ifade etmektedir. Avrupa Birliği hukukunda ise “çocukluk” kavramı konudan konuya farklı genişliklerde tanımlanmaktadır. Örneğin, Avrupa Birliği vatandaşlarının çocuğunun Avrupa Birliği içindeki serbest dolaşım özgürlüğü yirmi bir yaşına kadar garanti altına alınmıştır, fakat bu durum üye devletlerin, üçüncü devlet ülkesi vatandaşı çocuklara, ÇHDS’deki daha dar kapsamlı tanımı uygulamalarına engel değildir.

Uluslararası hukukta ve ulusal hukuklarda bireylerin çocuklar için sağlanan korumalardan yararlanabilmeleri için getirilen sınır, yaş unsuru ile olmaktadır. Genç göçmenlerin yanında uyuşmazlıklara mahal vermeyecek şekilde doğrulanabilir ve hakiki belgeleri bulunduğu sürece bu konuda bir sorun yaşanmayacaktır. Özellikle, refakatsiz çocuklar bakımından, kimliğini kanıtlayıcı belgeleri yanında bulunmayan çocuklar açısından durum göçmenlerin yaşlarının tespiti oldukça önemlidir. ÇHDS m.8/f.2’de de çocuğun kimliğinin kimi unsurlarından veya tümünden yoksun kalması durumunda akit devletlere *“kimliğine süratle yeniden kavuşturulması amacıyla gerekli yardım ve korumada bulunmak”* konusunda bir yükümlülük yüklemektedir. Bu amaçla, çocuk olduğunu iddia eden kişinin yaşı, otoriteler tarafından tartışıldığında; bulunan

belgelerin çapraz kontrolü, mülakatlar veya tıbbi muayeneleri ya da bunların birlikte uygulanması şeklindeki “yaş tespiti usulleri” kullanılacaktır. AB hukukunda da Sığınma Prosedürü Yönetmeliği 25.maddesinde, üye devletlere başvurucunun yaşı konusunda şüpheye düşülmesi halinde tıbbi muayeneye başvurularına izin verilmektedir. Bu hallerde çocukların muayene hakkında aydınlatılmış rızalarının alındığından emin olması ve kişilik haklarına en az müdahale teşkil eden muayene yöntemlerinin kullanılması gerekliliği söz konusudur. Fakat bu sürecin Avrupa Birliği genelinde yeknesak usullerle yürütüldüğü söylenememektedir. Avrupa Konseyi sistemi altında ise İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi de yaş değerlendirmesinin gerektiğinde uygulanmasını öngörmektedir.

Çocuklar, göçmen ve yerinden edilmiş kişiler arasında, özellikle düzensiz koşullardaysalar, bilhassa savunmasız bir topluluğu oluşturmakta olup bu topluluk homojen yapıda değildir. Çocukların göç esnasında içinde bulunabileceği durumlar konusunda getirilen uluslararası düzenlemelerden ilki, “savaş yetimlerini” (war orphans) de mülteci kategorileri arasında sayan, 1946 yılında kurulan Milletlerarası Mülteci Organizasyonu’nun Statüsü’dür. Bu belge; refakatsiz çocukları, savaş yetimlerini, ailesi kaybolanları ve ülkesinin dışında bulunan çocukları da kapsar şekilde düzenlenmiştir. ÇHDS de mülteci statüsü kazanmaya çalışan veya mülteci sayılan çocuklardan, ailesinden ayrılmış veya refakatsiz çocuktan bahsetmektedir. Türk hukukunda da YUKK m.3/f.1/b.1 hükmü, bu Kanun kapsamında “özel ihtiyaç sahibi” olarak nitelendirilen gruptaki kişiler arasında “*Başvuru sahibi ile uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerden, refakatsiz çocuk*” da sayılmıştır. Refakatsiz çocuk kavramı da aynı hükmün (m) bendine “Sorumlu bir kişinin etkin bakımına alınmadığı sürece, kanunen ya da örf ve adet gereği kendisinden sorumlu bir yetişkinin refakati bulunmaksızın Türkiye’ye gelen veya Türkiye’ye giriş yaptıktan sonra refakatsiz kalan çocuğu” ifade eder şekilde tanımlanmıştır. Ayrıca, “özel ihtiyaç sahiplerine” ilişkin (1) bendinde “*işkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalmış kişi*” de sayılmış olup çocukların göç kapsamında bu kategoride bulunması da söz konusu olmaktadır. Refakatsiz çocuklara ilişkin bu tür düzenlemelerin yaygınlığı, göçte refakatsiz çocuk olgusunun kendisinin oldukça yaygın olduğundan gelmektedir. Zira, UNICEF’in mülteci veya göçmen olduğunu belirten 14-24 yaş arası 4.000’e yakın çocuk ve gençle 2018 yılında yaptığı bir anket çalışması, bu göçmenlerin

%44'ünün refakatsiz şekilde yolculuk ettiğini göstermiştir.

II) ÇOCUĞUN YÜKSEK MENFAATİ PRENSİBİ

Uluslararası hukukta kabul edilen bir prensip olan çocuğun yüksek menfaati ilkesi, göçe ilişkin hususlarda da temel ilke olarak ele alınmaktadır. Bu ilke, 1959 Çocuk Hakları Bildirgesi'nde, Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme'de ve diğer birçok uluslararası ve bölgesel anlaşma ve ulusal düzenlemede benimsenmiştir. Bu temel ilke, çocuklara ilişkin en başarılı uluslararası anlaşma olan ÇHDS'nin 3.maddesinin 1.fıkrasında *“Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel bir düşüncedir.”* şeklinde bir yükümlülüğü taraf devletler bakımından getirilmesiyle tanınmıştır. ÇHDS'yi yorumlamak ve Sözleşme'nin uygulanması konusunda taraf devletleri gözetim altında tutmakla görevli Çocuk Hakları Komitesi tarafından da bu ilke, tüm çocuk haklarının yorumu ve uygulanmasında ele alınacak dört temel ilkedен biri olarak kabul edilmiştir.

ÇHDS kapsamında çocuğun yüksek menfaati ilkesine çocuğun diğer maddelerde belirtilen birçok hakkı bakımından da atıfta bulunmaktadır. Aşağıda daha kapsamlı olarak da incelenecek olan bu hallere ilişkin kimi maddelere; çocuğun ailesinden ayrı olmasına ilişkin 9.madde, aile birleşimine ilişkin 10.madde, evlat edinilmeye ilişkin 21.madde, çocukların özgünlüğünden yoksun bırakılması hallerine ilişkin 37.madde, hukuka karşı gelmiş çocukları içeren adli süreçler bakımından çocuklar için getirilen usuli güvencelere ilişkin 40.madde örnek verilebilir.

Yine ÇHDS kapsamında, çocuğun yüksek menfaati üç başlık altında incelenen bir kavramdır. Buna göre çocuğun yüksek menfaati hem bir temel hak hem yoruma ilişkin bir temel hukuk prensibi hem de bir usul kuralıdır. Bu kavramın bir temel hak teşkil etmesi, Komite tarafından bu kurumun *“doğrudan uygulanabilir (directly applicable- self-executing)”* bir hak olduğu ve mahkemeler önünde ileri sürebileceği şeklinde ifade edilmektedir. Fakat burada kullanılan *“doğrudan uygulanabilirlik”* teriminin Avrupa Birliği hukukundaki düzenlemeler bakımından düşünülen *“doğrudan uygulanabilirlik”* şeklinde değil *“doğrudan etkililiğe”* benzer bir anlamında kullanıldığı, ifadeden anlaşılmaktadır. Bunlara ek olarak, bu ilkenin aynı zamanda

bir yorum ilkesi teşkil etmesi de bir hükmün birden fazla yoruma açık olması halinde çocuğun yüksek menfaatine en iyi şekilde hizmet eden yorumun seçilmesi gerekliliğini anlatır. Çocuğun yüksek menfaatinin belirlenmesi konusunda Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından yayımlanan “Çocuk İçin En İyi Olanın Resmen Belirlenmesi Konusunda Rehber” de devletlerin çocuklara ilişkin tüm karar verme süreçlerinde yararlanması gereken önemli bir kaynaktır.

Çocuğun üstün menfaati ilkesi, refakatli veya refakatsiz olmasına bakılmaksızın, çocuğa uluslararası koruma statüsü verilirken, çocuğun ebeveynleri sınır dışı edilirken ve aile birleşmesi başvurularının değerlendirilmesinde dikkate alınmalıdır. Bu gereklilik “önce çocuk, sonra mülteci” ifadesiyle açıklanmaktadır.

Çocuğun yüksek menfaatinin etkin şekilde uygulanmasını tehdit eden önemli sorun, uygulamada genellikle çocuğun yüksek menfaati ile karşı karşıya gelen menfaatin bir bireyininki değil bir devletinki olmasıdır. Gerçekten de devletin kendi iltica ve göç politikalarını takip etmekteki menfaatinin çocuğun yüksek menfaatiyle çatıştığı durumlarda, bu yarışan menfaatlerden hangisine üstünlük tanınacağı konusu tartışmalıdır. Bu konuda, Komite'nin “genel söylemlerle ifade edilen değerlendirmelerin çocuğun yüksek menfaati ilkesine üstün geldiği çıkarımının yapılmasına yeterli olmadığına” ilişkin açıklaması işlerlik kazanmalıdır. Buna ilişkin olarak, çocuğun refahının ve uluslararası standartlara uygun olarak özel koruma ve yardımdan yararlandırılmasının, mülteci statüsüne ilişkin devletlerin dar kapsamlı kimi politik kaygılarına üstün geleceği savunulmaktadır.

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı bakımından da Çocuk Hakları başlığını taşıyan m.24/f.2'de ÇHDS'nin 3.maddesine benzer bir düzenleme getirilerek çocuğun üstün yararı prensibi hüküm altına alınmıştır.

Türk Hukuku bakımından da göçmen çocuklara ilişkin olarak da düzenleme getiren YUKK'ta çocuğun üstün yararı prensibine çokları ilgilendiren çeşitli durumlar bakımından değinilmiş bulunmaktadır. Örneğin; Türkiye içinden yapılan ikamet izni talebinin reddi, iptali veya uzatılmamasına ilişkin 25.maddesinde, insani ikamet izninin düzenlendiği 46.maddesinde veya refakatsiz çocuklara ilişkin 66.maddesinde buna ilişkin düzenlemeler mevcuttur.

III) GÖÇMEN ÇOCUKLARIN “GÖRÜNMEZLİĞİ”

Çocuklar genellikle, fiziksel ve zihinsel olgunluğa erişmemiş olmalarından dolayı yetişkinler kadar dayanıklı olamamaları ve acıya karşı daha duyarlı olmalarından kaynaklı olarak savunmasız bir gruba oluşturmaktadırlar. 2019 yılında sınır aşan göçlerdeki göçmenlerin sayısı 272 milyona ulaşmış olup bunlardan 33 milyonunu çocuklar oluşturmakta olmalarına rağmen çocukların içinde buldukları bu durum hakkında veri ve araştırmaların yetersizliği de savunmasızlıklarını perçinler. Bunlar, çocukların göç sürecinde ve düzenlemelerinde “görünmez” olduğuna ilişkin bir algıyı oluşturmaktadır. Bunlara ek olarak, özellikle göçmen kız çocukları bu görünmezlikten nasiplerini, cinsiyet ve yaşlarından dolayı içlerinde buldukları ikili bir savunmasızlıktan dolayı da almaktadırlar. Göçmenlere ilişkin cinsiyet ve yaş bilgilerinin toplanması anlamında yeterince veri bulunmadığı gibi, göçmen kız çocuklarının refakatli mi refakatsiz mi oldukları, kaçırılmış olup olmadıkları gibi verilerin toplanmıyor oluşu görünmezliklerini perçinlemektedir.

Fakat bahsedilen bu “görünmezlik” olgusunun aslında uluslararası ve ulusal hukuklardaki düzenlemelerin yetersizliği bakımından değil de devletlerin bu kuralları etkili şekilde uygulamaması ve bu konuda verilerin etkili şekilde toplanıp karar alma süreçlerinde kullanılamaması şeklinde söz konusu olduğu görülmektedir.

Gerçekten, bu görünmezliğin sebeplerinden biri, devletlerin çocuklara, kendi başlarına birer göçmen olarak muamele etme konusundaki isteksizliği, onları pasif rolde görmekte direktmeleri olarak gösterilmektedir. Özellikle uluslararası koruma statülerinin bahşedilmesi süreçleri bakımından, sığınma talepleri ve mülteci statüsü bahşedilmesi konusunda çocukların uygun birer süje olmadıkları, devletler tarafından varsayılmaktadır. Çocukların bu süreçlerde ailelerinden ayrılamaz şekilde düşünülüyor oluşu, onlara sağlanan korumanın kapsamının daralmasıyla sonuçlanmıştır. Bu durum, 1989 ÇHDS ile kabul edilen, çocuğun kendi kaygı, menfaat ve bakış açıları olan bağımsız bireyler olarak görülmesi anlayışına aykırı bir uygulamaya zemin hazırlamaktadır. Gerçekten de ÇHDS, tüm çocukların yalnızca yüksek menfaatleri kapsamında korunmaya değer, kırılgan ve olgunluğa ulaşmamış geleceğin yetişkinleri olarak değil, aynı zamanda zamanla gelişen kapasiteye sahip bireyler olarak görülmesi yaklaşımını getirmektedir. Bu anlayış Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın 24.maddesinde de çocukların

görüşlerini serbestçe ifade etme hakları vurgulanarak ve düşüncelerinin yaşları ve olgunluk düzeylerine uygun olarak dikkate alınacağı belirtilerek ifade edilmiştir.

IV) GÖÇ NEDENİNE BAĞLI OLARAK ÇOCUKLARIN GÖÇMEN STATÜLERİNDEKİ AYRIMAR VE BU STATÜLERDEKİ ÇOCUKLARA SAĞLANAN KORUMALAR

A. SÖMÜRÜ SEBEBİYLE GÖÇTE ÇOCUKLAR

1. İnsan Ticareti ve Kaçakçılığı Mağduru Çocuklar

5 Mayıs 2014 tarihinde Aydın-Kuşadası'ndan Yunanistan'ın Sisam Adası'na kaçak göçmen taşıyan teknenin alabora olmasıyla dördü çocuk yirmi kişi hayatını kaybetmiştir. Gerçekten, göçmen kaçakçılığı faaliyetleri sonucunda göçmenlerin içinde buldukları ölüm tehlikesinin gerçekliğe dönüşmesi hallerinde, 2017 yılında Birleşmiş Milletler tarafından yayımlanan Küresel Çalışma uyarınca %58 oranında boğulma söz konusu olmaktadır. Kadın ve çocukların bu olaylar esnasında içinde buldukları durumu dile getirmek için şu olaya dikkat çekilebilir: 6 Eylül 2012 tarihinde İzmir-Menderes'te kıyıdan yalnızca elli metre açığa yüz elliden fazla kaçak göçmeni içinde bulunduran teknenin batması sonucunda altmış bir göçmenin hayatını kaybettiği olayda, kadın ve çocukların teknenin alt kısmındaki ambarda kilitli bulunmalarından dolayı kaçıp yüzerek kurtulmaya çalışma imkanı dahi olmamıştır. Özellikle, 2 Eylül 2015 tarihinde, Muğla'nın Bodrum ilçesinde cansız bedeni kıyıya vuran Aylan bebeğe ilişkin haber, bu vahim konuyu insanlığın gündeminde ön sıralara taşımıştır. Bu ve bunun gibi birçok olay, kadın ve çocukların göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti mağdurları arasında özellikle ele alınmaya muhtaç olduklarını göstermektedir.

Kadın ve çocuklar, göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti konularında, özellikle cinsel sömürü bakımından hassas konuları sebebiyle koruma tedbirlerine konu olmaktadır. Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi'nin 2010 ve 2012 yılları arasını kapsayan ve 2014 yılında yayımlanan "İnsan Ticareti Hakkında Küresel Rapor'u" uyarınca çocuklar dünya üzerinde, tespit edilen insan ticari mağdurlarının üçte birini oluşturmakta olup bunlar içinde her üç çocuktan ikisi kız biri erkek çocuklarıdır. Çalışma aynı zamanda tespit edilen mağdurların %33'ünün çocuklardan oluştuğu ve bu oranın 2007-2010 yılları arasındakinden %5'lik bir artışı

teşkil ettiğini de göstermiştir.

İnsan ticareti ve göçmen kaçakçılığı kavramları arasında önemli terimsel farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklar, aşağıda sözü edilecek olan, konuya ilişkin en önemli uluslararası hukuk düzenlemelerini teşkil eden iki protokoldeki tanımlar yoluyla çizilebilir. İnsan kaçakçılığı, çoğunlukla tehlikeli ve aşağılayıcı koşullar altında alınmış olsa da mağdurun rızasına dayanırken kaçakçılık mağdurlarının bu konuda ya hiç rızası olmamıştır ya da önceden rıza gösterebilirler de kaçakçıların zorlayıcı, aldatıcı ve sömürücü faaliyetleri sonrasında bu rızaları sakatlanmıştır. İnsan ticareti mağdurun vatandaşı bulunduğu ülke içinde de gerçekleşebilmekteyken göçmen kaçakçılığı sınır aşan bir faaliyettir. Göçmen kaçakçılığı, göçmenin hedef ülkesine ulaşmasıyla son bulurken insan kaçakçılığı, devam eden sömürü faaliyetlerini de içermektedir. Göçmen kaçakçılığında kaçakçıların kazançlarının kaynağını göçmenlerin hedef ülkesinde yasadışı giriş ve yolculuklarının düzenlenmesi yoluyla elde ettikleri kazançlar teşkil ederken insan ticareti icra edenler doğrudan mağdurların sömürülmesi yoluyla kazanç elde etmektedir. Bu iki kavramın çoğu durumda iç içe geçmesi söz konusu olduğundan aralarındaki ayrımlar pratikte hemen göze çarpmamaktadır. Örneğin; kaçırılan göçmen çocukların aynı zamanda cinsel istismara maruz kalması veya uyuşturucu satımı gibi kimi yasadışı faaliyetlere karışmak durumunda kalması durumlarında göçmen kaçakçıların mağdurlardan aynı zamanda sömürü yoluyla kazanç elde etmesi söz konusudur. Bunlar yanında, sıklıkla görüldüğü şekilde, kaçırılan göçmenlerin kaçakçılara olan borçlarını kapatabilmek için uyuşturucu taşımaya zorlanması veya başka göçmenlerin de kaçırılması bakımından işbirliğine zorlanması hallerinde insan ticareti ve göçmen kaçakçılığı halleri arasındaki çizgi belirsizleşmektedir.

İnsan ticareti mağdurlarının yaşadıkları bir sorun da kendi iradeleri bulunmaksızın bir ülkeye düzensiz yollardan sahte belgeler kullanarak girmelerinden dolayı kişilerin ceza hukuku anlamında bir suç işlediği değerlendirilip özel koruma ihtiyaçları göz önünde bulundurulmaksızın veya geri gönderme yasağının unsurlarının olduğu göz önüne alınmaksızın sınır dışı edilmekte oluşlarıdır. Bu hususta çocukların mağduriyeti de söz konusu olabilmektedir.

Göçmen kaçakçılığı mağdurlarının transit ve hedef ülkede içlerinde buldukları düzensiz statü, onları özellikle savunmasız ve sömürüye açık hale getirmektedir. Mağdurlar özellikle

zorunlu çalıştırılma ve cinsel istismar ile sonuçlanan insan ticareti fillerine maruz kalmaktadırlar, özellikle yolculuklarının başlarında bu faaliyetler içine hile yoluyla çekilmeleri de söz konusu olmaktadır. Göçmen kaçakçılığı mağduru çocuklar, hem yaşlarından hem de kaçakçılık mağduru olarak içlerinde buldukları durumdan kaynaklanan çifte bir savunmasızlık halindedir.

Çocukların insan kaçakçılığı mağduru olduğu durumlarda özellikle refakatsiz çocuğun söz konusu olduğu hallerde yasadışı evlat edinmelere konu olması söz konusu olmaktadır. Bu hallerde çocuğun yüksek menfaati ilkesinin uygulanmasında tüm ilgililerin her vakayı kendi içinde incelemesi gerekmektedir.

2. Bu Kapsamdaki Çocuklar İçin Getirilen Korumalar

a. Uluslararası Hukuktan Kaynaklanan Korumalar

aa. Göçmen kaçakçılığı mağduru çocuklara sağlanan koruma

Uluslararası hukukta çocukların insan ticareti konusundaki mağduriyetlerine ilişkin düzenlemelerden en önemlisini Birleşmiş Milletler Sınırşan Örgütlü Suçlarla Mücadele Sözleşmesi (Palermo Sözleşmesi) ve anılan Sözleşme'ye Ek, 15 Kasım 2000 tarihli "İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına ilişkin Protokol (İnsan Ticareti Protokolü)" oluşturmaktadır. Göçmen kaçakçılığına ilişkin olarak yine Palermo Sözleşmesi'ne Ek "Hava, Deniz ve Kara Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol (Kaçakçılık Protokolü)" ile düzenleme getirilmiştir.

Kaçakçılık Protokolü, kaçakçılık faaliyetini suç haline getirmektedir, fakat kaçakçılık mağduru göçmenlerin bu faaliyetinin suç olarak düzenlenmesinin de önüne geçmektedir. Ayrıca taraf devletlerin, kaçakçılık mağduru göçmenlerin kaynak ülkelerine ivedilikle dönüşü için üzerlerine düşeni yapması gerekliliğini öngörmektedir.

Fakat bu metinde, bu konudaki özel ihtiyaca karşın kaçakçılık mağduru çocuklara özellikle yer verilmediği anlaşılmaktadır. Yalnızca Protokolün 16.maddesinin 4.fikrasında akit devletlerin Protokol'ün "Koruma ve yardım tedbirleri" başlığını taşıyan bu maddesinin uygulanmasında kadın ve çocukların özel ihtiyaçlarını dikkate alacaklarını belirtmekle yetinilmiştir. Böylece bu konunun devletlerin konudaki hassasiyetlerine bırakıldığı ve bu açıdan

eleştirilebileceği söylenebilir.

Örneğin, kaçakçılık mağduru göçmenin hızla kaynak ülkesine gönderilmesi önlemini öngören Protokol'ün 18.maddesinin çocuklar açısından her zaman doğru bir önlem olmayacağı ifade edilmektedir. Bunun başlıca sebebi ise çocukların göçmen kaçakçılığındaki yerinin genellikle ebeveynlerinin çocuklarını yasal yollardan yanına almasının mümkün olmadığı hallerde aile birleşiminin mümkün olmasının sağlanması veya bekleme sürelerinin uzunluğundan dolayı çaresizlik içinde bir yakınlarına ödeme yapmak suretiyle çocuklarıyla birleşmek için kaçakçılık yoluna başvurulmasıdır. Aynı zamanda zulüm korkusu nedeniyle çocuğun kaynak ülkeden kaçmış olması da mümkündür. Bu hallerde çocuğun üstün menfaatinin gerçekleşmesinin, çocuğun ivedilikle kaynak ülkeye gönderilmesi ile gerçekleşmeyeceği açık olup bu geri gönderim belirtilen ikinci durumda geri gönderme yasağına aykırılık da teşkil edebilecektir. Bunlara rağmen, devletler hem kaynak ülkede çocukların geri gönderildikleri takdirde içinde bulunacakları durum konusunda dikkatli araştırmalarda bulunmayarak hem de göçmen kaçakçılığı mağduru çocukların özgürlüklerinden yoksun bırakılması tedbirlerine başvurulması sebebiyle üzerlerine düşen yükümlülükleri ihlal etmektedirler.

Az önce ifade edilen, kaçakçılık mağduru kişilerin ülkeye girişlerinin veya burada kalışlarının hukuka aykırılığı sebebiyle uğradığı muamelelere karşı Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'na yayımlanan İnsan Hakları ve İnsan Kaçakçılığı Üzerine Öneriler ve Rehber İlkeler belgesi altında, kaçakçılık mağdurlarının tutuklanmaması, bu fiilden dolayı hüküm giymemesi veya cezalarının icra edilememesi şeklinde bir koruma altında oldukları ifade edilmiştir.

Yine Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen 11 Temmuz 2018 tarihli Güvenli, Sistemli ve Düzenli Göç Küresel Mutabakatı'nda da 7. Hedef altında göçmen kaçakçılığı konusu, göçmenlerin özellikle dile getirilmesi gereken savunmasızlıklarından biri olarak belirtilmiştir. Ayrıca, 9. Hedef altında göçmen kaçakçılığı konusuna özellikle değinilmiş, başlığın (c) bendinde konuya ilişkin çocuk ve cinsiyet merkezli yaklaşımların önemi vurgulanmıştır.

bb) İnsan kaçakçılığı mağduru çocuklar için sağlanan koruma

Çocukların göç konusunda sömürü altında olduğu bir diğer durum da insan ticareti

olgusudur. İnsan ticareti konusunda getirilen düzenlemelere 1910 tarihli Beyaz Köle Ticaretinin Yasaklanmasına Dair Uluslararası Sözleşme, 1915 tarihli Köle Ticaretinin Evrensel Olarak Ortadan Kaldırılmasına Dair Deklarasyon, 1926 tarihli Kölelik Sözleşmesi, 1949 tarihli İnsan Kaçakçılığının ve Başkalarının Fuhuş Yoluyla İstismarının Menedilmesine Dair Sözleşme, 1956 tarihli Esaretin, Esir Ticaretinin ve Esarete Benzer Uygulamaların ve Kurumların Kaldırılmasına Dair Ek Sözleşme örnek verilebilir. Bunlar altında çocuğun durumuna ilişkin düzenlemeler de mevcuttur.

İnsan ticaretine ilişkin olarak da uluslararası hukukta getirilen en kapsamlı düzenleme olarak, yukarıda da sözü edilen Palermo Sözleşmesi'ne Ek İnsan Ticareti Protokolü anılmaktadır. Protokol, insan ticareti mağdurları arasında kadınlar ve çocuklara özel bir yer vermektedir. Protokol'ün uygulama açısından en önemli katkısının insan ticaretinin tanımı konusundaki tartışmalara son vermesi olduğu ifade edilmektedir. İnsan Ticareti mağduru çocukların açıkça bu şekilde nitelendirilmesi, bunların yüksek menfaatinin daima ilk sırada tutulması gerekliliği de Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'nun İnsan Hakları ve İnsan Ticareti Hakkında Öneriler ve Rehber İlkeler belgesinde dile getirilmiştir.

İnsan Ticareti Protokolü'yle hem söz konusu faaliyetin ceza hukuku anlamında suç olarak düzenlenmesi hem de mağdurlarının korunması amaçları taşınmaktadır. Bu kapsamda, insan ticaretine karşı tedbirlerin mağdurları olan göçmelerin, özellikle yerinden edilmiş kişilerin, mültecilerin ve iltica arayan kişilerin haklarının zedelenmesine yok açmasının önüne geçilmesi gerekliliği de ifade edilir. Ayrıca bu göçmenlerin kendilerinin “yasadışı” olarak değil faaliyetin yasadışı olarak nitelendirilmesi ve bu göçmenlerin “belgelendirilmeyen” şeklinde isimlendirilmesi gerekliliği de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından ifade edilir.

İnsan Ticareti Protokolü de 8.maddesinde Kaçakçılık Protokolünde olduğu gibi, mağdurun kaynak ülkesine ya da süresiz ikamet hakkının bulunduğu ülkeye gecikme olmaksızın geri gönderilmesi ilkesi getirilmiştir. Fakat bu hükümde Protokol, söz konusu geri dönüşün gönüllü olmasının tercih edilmesini dile getirmiş ve mağdurun güvenliliğine gereken önemin hem gönderen hem de gönderilen devlet bakımından verilmesi hususunu vurgulamıştır. Bunun yanında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'nun İnsan Hakları ve İnsan Ticareti Hakkında Öneriler ve Rehber İlkeler belgesinde dile getirilen bir ilke de insan kaçakçılığı

mağdurlarına, uygun olduğu takdirde, geri gönderilmeden başka hukuki alternatifler de tanınmasıdır. Bu durumun çocuklar bakımından önemi, özellikle insan kaçakçılığı mağduru çocuklarının kaynak ülkelere geri gönderildiği takdirde tekrar aynı fiile maruz kalmalarının sıklıkla karşılaşılan bir olgu olmasında yatmaktadır. Şu halde, çocukların insan ticareti mağduru olduğu durumlarda, kaynak ülkesine geri gönderilmekten başka alternatiflerin de aranması ilkesi, çocuğun üstün yararı prensibinin gerçekleşmesi açısından da gerekli olabilecektir. UNICEF tarafından yayımlanan “İnsan Ticareti Mağduru Çocukların Korunmasına İlişkin Rehber İlkeler” belgesinde de kalıcı çözümler olarak; yerel entegrasyonun sağlanması (*local integration*), kaynak ülkesine gönüllü geri gönderilme ve kaynak ülkesine tekrar entegrasyonun sağlanması (*voluntary repatriation and re-integration to the country or place of origin*) ve bir üçüncü ülkeye yerleştirilme entegrasyonun sağlanması (*resettlement and integration in a third country*) şeklinde olası alternatifler dile getirilmiştir. Bunlar arasında yapılan tercihte çocuğun üstün menfaatinin dikkate alınması gerekliliği de ifade edilmiştir. Bunlardan yerel entegrasyonun sağlanması önleminin otoritelerce tercih edilmesi halinde önemli bir nokta, çocuğun ebeveynlerinden geçici veya kalıcı olarak ayrılması sonucunun doğacağı halde ÇHDS m.9 uyarınca bunun yetkili otorite tarafından karar bağlanması ve bu kararın yargısal denetime tabi olması vurgulanmış olmasıdır.

Uluslararası hukukta insan ticareti mağduru çocuklara sağlanan bir koruma da 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme (“1951 Mülteci Sözleşmesi”) altında olmaktadır. Çocukların 1951 Mülteci Sözleşmesi altında sahip olduğu koruma, aşağıda daha ayrıntılı olarak incelenecektir. Bu sözleşme kapsamında kişinin mülteci olarak nitelendirilebilmesi için Sözleşme’nin m.1/f.2 hükmünde belirtilen nedenlerden kaynaklanan haklı zulüm korkusunun varlığı aranmaktadır.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin yayımladığı Uluslararası Koruma Konusunda Rehber altında ifade edildiği üzere, insan ticaretinin kadın ve çocuklar konusunda sıklıkla kendini gösterdiği hal olan zorla fuhuş ve cinsel istismar amacıyla zorla ya da aldatılarak temini, Toplumsal Cinsiyete Dayalı Zulüm Hakkında BMMYK Rehberi’nde de belirtildiği üzere, “toplumsal cinsiyet ile alakalı bir şiddet türüdür ve zulüm niteliğini taşıyabilir.” Zira bu şekildeki sömürüye, insan kaçakçılığının çocuk mağdurları arasında sıklıkla rastlanmaktadır. Öyle ki, Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi’nin 2014 yılında yayımlanan Küresel Raporu

uyarınca insan ticareti mağduru kadın ve kız çocuklarının %79'u cinsel sömürüye maruz kalmış, insan ticareti mağdurları arasında, cinsel sömürüye maruz kaldığı tespit edilenlerin %97'si kadın ve kız çocukları olmuştur. Çalışma aynı zamanda cinsel sömürüye maruz kalan çocukların yalnızca kız çocukları olmadığını, erkek çocuklarının da pornografik materyal üretilmesi gibi amaçlarla cinsel sömürüye tabi tutulduğunu belgelemiştir.

Fakat, insan ticareti mağduru çocukların yaşadıkları zulüm korkusu her zaman cinsel sömürü sebebine dayanmamaktadır. Cinsel sömürü yanında çalışmaya, dilenmeye zorlanma, organların ticari amaçla alınması gibi yollarla da çocuklar sömürülmektedir. Bu hallerde de çocukların 1951 Mülteci Sözleşmesi korumasından yararlanması söz konusu olabilmelidir.

Bunların yanında Birleşmiş Milletler'ce ortaya atılan 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri arasında da cinsiyet eşitliğinin ve tüm kadın ve kız çocuklarının güçlendirilmesinin sağlanması şeklindeki 5. Hedef altında 5.2. alt hedefte de tüm kadın ve kız çocuklarına yönelik özel veya kamusal alandaki cinsel veya diğer şekillerde görülen sömürü ve şiddet olaylarının ortadan kaldırılması amacı ifade edilmiştir.

Birleşmiş Milletler Güvenli, Sistemli ve Düzenli Göç Küresel Mutabakatı'nda da 7. hedef altında insan ticareti mevzusu göçmenlerin, özellikle dile getirilmesi gereken savunmasızlıklarından biri olarak belirtilmiştir. Ayrıca Mutabakat altındaki 10. Hedef doğrudan insan ticareti konusuna ilişkin olup bu hedef altında kadın ve çocuklara konu bakımından gösterilmesi gereken özel ilgiye yer verilmiştir.

Avrupa Konseyi de çocukların insan ticareti mağduriyeti konusunda uluslararası hukukta etkili bir aktördür. Özellikle, 2007 yılında kabul edilen Avrupa Komisyonu Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismardan Korunması Sözleşmesi, 18.maddesinde belirtilen “savunmasızlık halleri (*vulnerable situations*)” kapsamına düzensiz göçmen çocukların ve refakatsiz göçmen çocukların durumlarının da alınması ve bunların özel bir korumaya tabi tutulması söz konusu olabilmektedir. Ayrıca Avrupa Konseyi İnsan Ticareti ile Mücadele Sözleşmesi de bulunmakta olup bu sözleşme 14.maddesinde “taraf olan devletlerdeki makamların, mağdur olduğundan şüphelenilen kişilere, o süre içinde ülkeden uzaklaştırılmayacakları bir toparlanma ve düşünme dönemi tanımalarını” öngörmektedir. İnsan ticareti aynı zamanda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m.4 kapsamında da

yasaklanan bir faaliyettir. Bu hususta mağdurların ilgili devletteki kanun yollarını tükettikten sonra son çare olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne ("AİHM") başvurabilecekleri ifade edilmektedir. Nitekim AİHM içtihadı da insan ticareti kapsamında da bir sömürü türü olarak görünen zorlama şekilde veya zorunlu çalıştırmayı AİHS m.4'e aykırı bulmuştur.

AİHM'nin insan ticaretine ilişkin yayımladığı bilgi notunda ise göze çarpan ilk durum, AİHS'nin 4.maddesinin ihlalinin bulunduğu karar verilen davaların pek fazla olmamasıdır. AİHM'nin bir kararında, vatandaşı bulunduğu Somali'de orduya katılmaya zorlanması sebebiyle İtalya'ya kaçan on beş yaşındaki refakatsiz çocuğun İtalya'da otoritelerden hiçbir yardım görmemesi ve insanlık dışı muameleye maruz kalması üzerine sonunda insan ticareti mağduru olarak Finlandiya'ya getirilmesinin ardından burada yaptığı sığınma talebi başvurusunun reddedilmesi olayı hakkında karar vermiştir. Verdiği kararda, Finlandiya tarafından sığınma talebi reddedilse de başvurucuya sürekli ikamet izni sağlandığından uyuşmazlığın ortadan kalktığına karar verilmiştir. Bu kararda, refakatsiz çocuğun özel durumu araştırılmadan, devletin insan ticaretine maruz kalmış çocuk bakımından getirilmesi gereken korumalardan kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirip getirmediği incelenmeden uyuşmazlığın çözüldüğüne karar verilmiş olmasının eleştiriye açık olduğu kanaatindeyiz.

b. Avrupa Birliği Hukukundan Kaynaklanan Korumalar

aa. Göçmen kaçakçılığı mağduru çocuklara sağlanan koruma

Avrupa Birliği üye devletleri, göçmen kaçakçılığı bakımından önemli birer hedef ülkedir. Bu göçmen kaçakçılığı mağdurları arasında de kadınlar ve çocuklar önemli bir yüzdeyi temsil etmektedirler. Örneğin, Birleşmiş Milletler Kadın'ın 2015 yılındaki bir çalışması, Balkanlar üzerinden Avrupa'ya göçmen kaçakçılığı yoluyla geçtiği tespit edilen düzensiz göçmenlerin %24'ünü çocuk göçmenler oluşturmaktadır.

Avrupa Birliği hukukunda göçmen kaçakçılığı konusunda "AB Kaçakçılığa Karşı Eylem Planı" Avrupa Komisyonu tarafından kabul edilmiştir. Bu Plan altında çocukların da içinde bulunduğu bir grup göçmen kaçakçılığı mağduru düzensiz göçmen, "savunmasız göçmenler" olarak tanımlanmış ve bunlar için bir takım özel düzenlemeler öngörülmüştür.

bb. İnsan kaçakçılığı mağduru çocuklar için sağlanan koruma

İnsan Ticareti Mağdurları Direktifi (2004/81/EC) ve 2011 tarihli İnsan Ticareti ile Mücadele Direktifi (2011/36/EU) ise insan ticareti mağdurları için getirilen kimi araçlardır.

2004/81/EC sayılı Direktif'in 10.maddesinde çocuklar bakımından özel hükmün getirildiği görülür. (a) bendinde çocuğun üstün menfaati prensibine dikkat çekilmekte, bunun gerektirdiği hallerde insan ticareti mağduru çocuğa tanınan düşünme süresinin uzatılmasına karar verilebileceği ifade edilmiştir. (b) bendinde ise insan ticareti mağduru çocuğun eğitime erişimin üye devlet vatandaşlarıyla aynı şekilde sağlanacağına ilişkin bir koruma getirmektedir. (c) bendinde de refakatsiz çocuğun kimliğinin, uyrukluğunun ve ailesinin tespiti için gereken adımların ivedilikle atılması yükümlülükleri getirilmiştir.

2011/36/EU sayılı Direktif'in dibacesince ise çocukların insan ticareti içindeki özellikli savunmasız durumu tanınmış, söz konusu bir çocuk olduğunda çalıştırılma konusunda rızanın hiçbir zaman geçerli kabul edilmemesi ilkesi getirilmiştir. Bunlar yanında çocukların bu süreçte hukuki yardıma ulaşması, çocuk mağdurlar için gerekli yardım, destek ve koruma tedbirlerinin sağlanması, refakatsiz çocuğa özellikli muamele yapılması, çocuk hakları merkezli bir yaklaşımla hareket edilmesi gibi çocuk insan ticareti mağdurlarına yönelik bir çok düzenleme getirilmiştir.

c. Türk Hukuku'ndan Kaynaklanan Korumalar

aa. Göçmen kaçakçılığı mağduru çocuklar için sağlanan koruma

Türk hukukunda göçmen kaçakçılığına ilişkin olarak, Palermo Sözleşmesi'ne Ek olarak hazırlanan "Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol", 30.01.2003 tarih ve 48037 sayılı Kanun ile iç hukuka dahil edilmiştir. Sonrasında 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda 79.maddede göçmen kaçakçılığı fiilleri suç olarak tanımlanmıştır.

Göçmen kaçakçılığı mağduru kişilere YUKK m.46'da düzenlenmekte olan insani ikamet izninin verilmesi söz konusu olabilir. 46.madde uyarınca çocuğun üstün yararının gerektirdiği hallerde çocuğa insani ikamet izni verilebilecektir. Hangi hallerde bu gerekliliğin doğacağına söz konusu olduğuna somut olay bazında karar verilecektir.

Bunun dışında göçmen kaçakçılığını özel olarak düzenleyen ve mağdurları için özellikli

korumaların öngöröldüğü bir düzenleme tarafımızca tespit edilememiştir.

bb. İnsan ticareti mağduru çocuklar için sağlanan koruma

Türkiye’de insan ticaretine ilişkin değerlendirmelerden birini de Avrupa Komisyonu’nca hazırlanan ilerleme raporlarındakiler teşkil eder. 2019 yılının Türkiye Raporu altında Adalet, Özgürlük ve Güvenlik alanındaki gelişmelere ilişkin olarak “cinsel sömürüye ve iş gücü sömürüsüne yönelik insan ticaretine maruz kalan kadın, erkek ve çocuklar için hedef ve transit ülke olmanın yanı sıra daha düşük düzeyde olmakla birlikte kaynak ülkedir.” İfadesi kullanılmıştır.

Türk hukukunda insan ticaretiyle mücadeleyle yönelik olarak yukarıda bahsi geçen Palermo Sözleşmesi’ne Ek İnsan Kaçakçılığı Protokolü’ne 25 Mart 2003’te taraf olmuştur. Avrupa Konseyi İnsan Ticaretiyle Mücadele Sözleşmesi’ni ise 19 Mart 2009’da kabul etmiştir.

İç hukuk bakımından da insan ticareti hususu 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda m.80 altında Uluslararası Suçlar başlığını taşıyan İkinci Kısım’da düzenlenmiş ve bu hükmün 3.fıkrasında insan ticareti mağdurunun çocuk olduğu halde faile verilecek ceza konusunda bir düzenlemeye de özellikle yer verilmiştir. Bu fiilin cezai yaptırıma tabi tutulması, uluslararası hukuk düzenlemelerinin gereklilikleri doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

Ayrıca YUKK’ta da m.48 uyarınca “*İnsan ticareti mağduru olduğu veya olabileceği yönünde kuvvetli şüphe duyulan yabancılara, yaşadıklarının etkisinden kurtulabilmeleri ve yetkililerle iş birliği yapıp yapmayacaklarına karar verebilmeleri amacıyla valiliklerce otuz gün süreli ikamet izni verilir.*” Ayrıca çocuklar için 46.madde kapsamında insani ikamet izninin çocuğun yüksek yararı gerektirdiğinde verilebileceği düzenlenmiştir. Bu hükümlerin uygulanmasının sağlanması amacıyla da 17 Mart 2016 tarihli 29656 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan İnsan Ticaretiyle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik çıkarılmıştır. Yönetmeliğin 11.maddesinde “*Genel Müdürlük, insan ticaretine yol açan, kadın ve çocuklar başta olmak üzere, kişilerin her türlü istismarına sebep olan talebi engellemek için eğitici, sosyal ve kültürel alanlarda bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetleri yürütür.*” hükmüyle insan kaçakçılığının kaynağındaki problemlere yönelik önlem öngörülmüştür. Bu da uluslararası hukuk ile uyumlu bir yaklaşımı teşkil etmektedir. Ayrıca “Mağdurun tanımlanması”

başlığını taşıyan 17.madde altında da çocukları içeren vakalar konusunda özel düzenleme getirilmiştir. Yönetmelikte çocuklara ilişkin en önemli hüküm ise “İnsan ticareti mağduru çocuklar” başlığını taşıyan 24.madde hükmü olmuştur. Burada çocuğun üstün yararı prensibinin her aşamada dikkate alınacağı, bu çocukların 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu hükümlerine tabi olacağı, çocuğun kaynak ülkesine geri gönderilmesinde güvenli ve gönüllü geri dönüş bakımından çocuğun yüksek menfaatinin dikkate alınacağı esasları kabul edilmiştir. Hükümün yukarıda incelediğimiz uluslararası hukuk mevzuatıyla oldukça uyumlu kaleme alındığı ve başarılı bir düzenleme olduğu kanaatindeyiz.

Bunun yanında insan ticaretinin çocuk bakımından etkisinin yoğun olarak görüldüğü küçüğün evlat edinilmesi konusu da Türk hukukunda 15 Mart 2009 tarihli ve 27170 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Küçüklerin Evlat Edinilmesinde Aracılık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Tüzük de önemlidir. Tüzüğün amaç ve kapsamına ilişkin 1.maddede küçüğün yüksek yararının ve insan haklarının güvence altına alınması ve ticaretinin önlenmesi konularına özellikle değinilmiştir.

B. EKONOMİK SEBEPLİ GÖÇTE ÇOCUKLAR

a) Bu kapsamdaki Çocuklar ve Sorunları

Uluslararası İş Örgütü’nün rakamlarına göre dünya genelinde 215 milyon kız ve erkek çocuğunun çocuk işçiliği faaliyetinde bulunması söz konusudur. Bunlardan göçmen olan çocukların kayıt dışı istihdamı problemleri baş göstermektedir. Bu çocukların sürekli olmayan ikamet durumu ve kimlik belgelerindeki eksiklikler, devletlerin göçmen çocukların çalışma standartları ve korunmaları konularını gözden kaçırmalarıyla sonuçlanabilmektedir. Özellikle göçmen kız çocuklarının menşe ülkeleri dışında, buldukları ülkedeki çalışma sektör ve koşulları hakkında yeterli veri bulunmamaktadır. Bunun sebebi, çocuk ve kadın olarak görünmezliklerinin yanında, çalıştıkları sektörlerin genel olarak düzenlenmeye muhtaç ve görünmez oluşu (tekstil, tarım, temizlik hizmetleri, ev işçiliği hizmetleri gibi), gayriresmi şekilde çalışmanın bu sektörlerde yaygınlığı ya da suç veya kamu düzenine aykırılık teşkil eden sektörler olması (fuhuş gibi) olarak gösterilebilir. Uluslararası İş Örgütü’nce de göçmen çocukların takibin oldukça güç olduğu tarım ve ev işçiliği gibi hizmetlerde çalıştırıldığına dikkat çekmiştir. Çocuk

işçiliği bakımından çocukların mağduriyetlerinden bir tanesi de göçün ardından ulaşılabilir ve/veya ücretsiz eğitim ihtimalinin bu çocuklar açısından ortadan kalkmış olması riskidir.

b) Bu Kapsamdaki Çocuklar İçin Getirilen Korumalar

aa. Uluslararası Hukuktan Kaynaklanan Korumalar

Uluslararası İş Örgütü Sözleşmelerinden 1973 tarihli 138 No.lu Asgari Yaş Sözleşmesi, “çocuk işçiliğini” genel olarak zorunlu eğitimin tamamlandığı yaş altındaki yaşta, kural olarak en az 15 yaşında çocuklar tarafından yapılmakta olan işlerden oluşur şekilde tanımlamıştır. Uluslararası İş Örgütü’nün belirlemesi uyarınca olumsuz olarak değerlendirilen ve önlenmesi amaçlanan çocuk işçiliği, “çocukları yaşamaktan alıkoyan, potansiyellerini ve saygınlıklarını eksiltten, fiziksel ve zihinsel gelişimleri açısından zararlı işler” olarak tanımlanmaktadır. Yine Uluslararası İş Örgütü Sözleşmelerinden 182 No.lu En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi, “en kötü biçimdeki çocuk işçiliği” ifadesini 3.maddesinde insan ticareti mağduru çocuklara, çocukların cinsel sömürsünü içeren şekilde çalıştırıldıkları hallerde, uyuşturucu maddelerin üretimi, ticareti, tedarik ve sunumu gibi işlerde çalıştırılmaları hallerine ve genel olarak çocukların sağlık, güvenlik veya ahlaki gelişimleri açısından zararlı işlerde bahsedilerek değinildiği görülmektedir. Şüphesiz ki göçmen çocukların en sık içlerinde bulunduğu çalışma koşullarından kimileri bu şekildeki işlerden dolayı söz konusu olmaktadır. Bu nedenle söz konusu Sözleşmenin göçmen çocuk işçiler bakımından önemi tartışılmazdır. Uluslararası İş Örgütü’nün Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı (IPEC) da konuya ilişkin önemli çalışmalardandır.

UNICEF’in de konuya ilişkin çalışmalarının temelini oluşturan ÇHDS’nin 32.maddesinin 1.fikrasında “*Taraf Devletler, çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitimine zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal, ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul ederler.*” belirlemesini yaptıktan sonra 2.fikrasında çocuklar açısından alınması gerekli tedbirleri “yasal, idari, toplumsal ve eşitsel” şeklinde gruplandırarak bunların alınması yükümlülüğünü akit devletlere yüklemiştir. Bu önlemler arasında özellikle asgari yaş sınırının tespiti, çalışmanın saat olarak süresi ve koşullarına ilişkin düzenlemelerin yapılması ve bu maddenin etkili şekilde

uygulanması için ceza veya başka uygun yaptırımların öngörülmesi bulunmaktadır. Ayrıca Sözleşme'nin 22.maddesinde sözleşmedeki hakları kullanabilmesi amacıyla, statüsüne bakılmaksızın tüm çocukların koruma ve insani yardımdan yararlanması için akit devletlerin bütün önlemleri alacağından söz edilmekte olduğundan çocuk işçiliğe yönelik yukarıdaki hüküm akit devletlerdeki göçmen çocuklar da dahil tüm çocuklar için geçerli olacaktır.

Birleşmiş Milletler Küresel Göç Mutabakatı'nda belirlenen adil ve etik işe alımın sağlanması ve insan onuruna yakışır çalışma koşullarının güvence altına alınmasına ilişkin 6. Hedef altında özellikle zorlama çalıştırılmaya tabi olan çocuklara ilişkin olarak, çocuk işçiliğine yönelik önlemlere yer verilmiştir. Ayrıca, insan ticareti mağduru çocukların çalıştırılmasına ilişkin olarak da yukarıda da belirtildiği üzere 10. Hedef altında kimi önlemlere değinilmiştir.

Bunlarla birlikte Avrupa Konseyi'nin temel belgelerinden olan Avrupa Sosyal Şartı'nın 7. Maddesi altında da çocuk ve gençlerin korunma hakkına ilişkin olarak çalışma koşulları hakkında belirlemeler getirmektedir.

Ayrıca 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri arasındaki 8.7 numaralı hedef, çocuk işçiliğinin 2025 yılına kadar tüm formlarıyla ortadan kaldırılması hedefini ortaya koymaktadır.

bb. Avrupa Birliği Hukukundan Kaynaklanan Korumalar

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın 32.maddesi çocuk işçiliğini yasaklar ve çalışan genç bireyler bakımından korumalar öngörür. Avrupa Birliği kurumları, bu Şart'ı hem iç hem dış ilişkilerindeki politika ve mevzuatlarının oluşturulması ve uygulanmasında dikkate almakla yükümlüdür.

Bunun yanında Avrupa Birliği içindeki tüm çocukların haklarına ilişkin bir düzenleme olarak ifade edilen Çocuk Haklarının Desteklenmesi ve Korunmasına İlişkin Avrupa Birliği Kılavuz İlkeleri kapsamında da ifade edildiği üzere, yukarıda ifade edilen düzenlemelerle Uluslararası İş Örgütü tarafından tanımlanan çocuk işçiliğine ilişkin yasak, Avrupa Birliği ve ortak ülkeler arasında müzakere edilen serbest ticaret anlaşmalarındaki Ticaret ve Sürdürülebilir Kalkınma Bölümlerinde açıkça ifade edilmiştir.

1994 Tarih ve 94/33/EC Sayılı Çalışan Gençlerin İşyerinde Korunması Hakkında Konsey

Direktifi'nde de konuya ilişkin düzenlemeler yer almıştır.

Ayrıca uluslararası iş birliği ve kalkınma yardımları ile de Avrupa Birliği'nin çocuk işçiliğiyle mücadeleyi desteklediği görülmektedir.

cc. Türk Hukuku'ndan Kaynaklanan Korumalar

Türkiye, Uluslararası İş Örgütü'nün ilgili Sözleşmelerinin konuya ilişkin yukarıda ifade edilenlerini imzalayıp onaylamak suretiyle iç hukuku bakımından yürürlüğe sokmuştur.

17 Nisan 2007 tarihli “Türkiye'nin AB Müktesebatına Uyum Programı” kapsamında da Türkiye, çocuk işçiliğine ilişkin önlemler alınmasını yüklenmiştir.

Ulusal mevzuatta ise öncelikle 1982 Anayasası'nın 50.maddesinde genel bir düzenleme ile, kimsenin yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmayacağı yasağı getirilmiştir. Bu ilke ile yabancıların hakları bakımından kural olarak vatandaşla eşitliğin benimsendiği görülebilir. Böylece hüküm Türkiye'deki uluslararası göçmen çocuklar bakımından da uygulanabilecektir.

Ayrıca, 4857 sayılı İş Kanunu'nda çocukların çalıştırılması bakımından asgari yaş sınırı getirilmiş, çalışma koşullarına ilişkin düzenlemelerin yönetmelikle belirleneceği söylenmiştir. Aynı Kanun kapsamında çocuklar için yasaklanan meslek alanlarına da yer verilmiştir. Ayrıca, 1498 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nda, 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu'nda, 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nda, 2559 sayılı Polis vazife ve Salahiyet Kanunu'nda ve birçok ulusal hukuk düzenlemesinde çocuk işçiliğine ilişkin hükümler mevcuttur.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından Kadın ve Çocuk İşçilerin Durumlarının İyileştirilmesine Yönelik Yardım Projesi kapsamında çalışmalar yürütülmektedir.

Bunlarla birlikte, göçmen çocukların Türk işgücü piyasasında, bu çocukların kendilerine özgü savunmasızlıklarının dikkate alınarak korundukları bir ulusal hukuk düzenlemesi tarafımızca tespit edilmemiştir. Zira, Avrupa Komisyonu'na yayımlanan 2019 İlerleme raporunda da Türkiye'de göçmen çocukların iş kazaları karşısında özellikle korumasız olduğu dile getirilmiş, göçmen çocuklar bakımından çocuk işçiliği ve okul terk oranlarının yüksekliği

ifade edilmiştir.

C. SIĞINMA BULMA AMAÇLI GÖÇTE ÇOCUKLAR

1. Bu Kapsamdaki Çocuklar ve Sorunları

İltica aramak amacıyla buldukları ülkeyi terk ederek bir başka ülkeye gelen çocuklar hem çocuk hem de iltica arayan kişi olmaktan kaynaklanan çifte bir savunmasızlık hali içinde bulunmakta ve uluslararası koruma konusunda bu gerekçe ile güçlü bir ihtiyaç içinde bulunmaktadır.

Bu durumdaki çocukların sıkça karşılaşılan durumlarından bir tanesi de refakatsiz veya ebeveynlerinden ayrılmış şekilde yolculuk etmeleridir. 2018 yılında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, UNICEF ve Uluslararası Göç Örgütü'nce yayımlanan verilere göre, Avrupa'ya 2018 yılında ulaşan çocukların tamamının %42'sini oluşturan 12.700 tanesi, refakatsiz ya da ebeveynlerinden ayrılmış haldedir. Bu çocukların devletlerin kimi uygulamaları bakımından devlet müdahalesi anlamında çelişkili muamelelere maruz kaldıkları görülmektedir. Örneğin, Amerika Bileşik Devletleri'nde bazı vakalar bakımından refakatsiz veya ailesinden ayrı düşmüş çocuk, menfaatleri gözetilmeden, ivedilikle uzak akrabaları yanına gönderilirken kimi bazı durumlarda çocuk, yakınları ona bakabilecek durumdayken hürriyeti bağlayıcı muamelelere maruz bırakılmış, hatta bazı durumlarda tutuklanmış çocuğun ülkede yasadışı olarak bulunan ebeveynlerini yakalamak amacıyla yem olarak kullanıldığı görülmüştür.

Çocuklar, dünyada iltica talebine gerekçe olabilecek birçok zulüm korkusuna maruz kalmaktadırlar. Örneğin, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri kapsamında da 5. Hedef altında 3.başlıkta ifade edilen zorlama evlilikler ve kadın sünneti (*female genital mutilation*) gibi kimi zararlı faaliyetler kız çocuklarının iltica taleplerine temel olabilmektedir.

Ayrıca, özellikle çatışmanın yaygın olduğu bölgelerde koca ve babalarının kaybetmeleri üzerine sığınma aramak için gittikleri ülkelerde de tekrar bir sömürü altına girmesi durumu yaygın olarak görülen kadın ve çocukların erken yaşta evlilik yapması, tarım ve ev işçiliği alanlarında resmi olmayan şekilde çalıştırılması riskleri sebebiyle fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalma konusunda yüksek risk grubunu oluşturdukları, Birleşmiş Milletler Kadın tarafından

yapılan çalışmalarda ifade edilmiştir. Kimi durumlarda çatışma alanlarından göç aileler tarafından kız çocuklarının cinsel istismar ve erken evliliklerden korunması amacıyla gerçekleştirilirken, kimi durumlarda da yer değiştirme olgusunun kendisi kız çocuklarını bu konularda kırılgan bir konuma sokmaktadır. Kobane'den Türkiye'ye gelen göç topluluğunda da bireyler, kız çocuklarının silahlı grupların sebep olduğu cinsel istismar ve erken evlilik tehditlerinden kaçmak amacıyla göç ettiklerini ifade etmektedir.

Çocuğun sığınma başvurusu sırasında yaşadığı sorunlardan bir tanesi de özellikle bir aile bireyinin çocuğa eşlik ettiği hallerde, çocuk aileden özerk olarak bir zarar tehlikesi altında olsa da çocuğun başvurusuna ailenin diğer bireylerinkinden bağımsız şekilde muamele edilemeyeceği algısından kaynaklanmaktadır. Bu hallerde de göze çarpan bir asimetri bulunmaktadır: görülmektedir ki ulusal hukuklardaki uygulamalar bakımından çocuğa tanınacak statü bakımından çocuğun statüsü ebeveynlerinin başvuru sonucundan etkilenmekte olmasına karşın ebeveynlerin statüsünün çocuğa tanınan statüye göre belirlenmesi söz konusu olmamaktadır. Böylece ailelerinin başvurusunun reddi halinde çocuk bakımından ailesinden bağımsız düşüncelerin göz ardı edilmesi sonucu elde edilmektedir.

Çocuğun başvurusunun, refakatsiz veya ayrı olduğu hallerde, bağımsız olarak incelenmesi ihtimali daha büyük olsa da refakatsiz bir çocuğun da bağımsız olarak sığınma başvurusu gerçekleştirme kapasitesinden yoksun olduğunun devletlerce varsayıldığı durumlar mevcuttur.

2. Bu Kapsamdaki Çocuklar İçin Getirilen Korumalar

aa. Uluslararası Hukuktan Kaynaklanan Korumalar

Uluslararası koruma bakımından 1951 Mülteci Sözleşmesi ve buna ilişkin 1967 New York Protokolü günümüzde temel uluslararası düzenlemelerden birini teşkil etmektedir. Bu sözleşme hükümleri ve sağladığı korumalar bakımından herhangi bir yaş sınırı söz konusu olmayıp kapsamına giren tüm insanlara uygulanmaktadır. Bu bağlamda çocuk sığınmacı ve mültecilere ilişkin özellikli bir koruma söz konusu olmamaktadır.

Mülteci statüsünün belirlenmesindeki usuli meseleler konusunda 1951 Mülteci Sözleşmesi sessiz olup akit devletlere kendi mülteci statüsü tanıma prosedürlerini düzenleme

konusunda geniş takdir yetkisi bahsetmektedir. Çocukların mülteci statülerinin tanınmasında yetişkinlerin statülerinin belirlenmesinden bağımsız mı hareket edileceği veya çocuğun statüsünün ebeveyninin sığınma başvurusunun başarıya ulaşip ulaşmadığından etkilenip etkilenmeyeceği gibi konular Sözleşme'nin düzenleme alanı dışında bırakılmıştır.

Her ne kadar bu sözleşme, mültecilik statüsü için aranan şartları sağlayan tüm insanlar için uygulama alanı bulsa da Sözleşme'nin uygulanmasında çocuk ve cinsiyet merkezli korumalara da ihtiyaç bulunmaktadır. Bu, çocuk mültecilerin sosyal, ekonomik ve kültürel gerçeklikteki özel ihtiyaçlarından kaynaklanmaktadır. Bu durum Çocuk Hakları Komitesi tarafından, iltica arayan veya mülteci çocukların içinde bulunduğu durumdan kaynaklanan savunmasızlıklarının dikkate alınması gerekliliğinin vurgulanması ile ifade edilmiştir. Buna göre, çocuğun yüksek yararı ilkesi çocukların yalnızca ÇHDS'deki haklardan tam ve bütünüyle yararlanabilmeleri açısından değil aynı zamanda, örneğin 1951 Mülteci Sözleşmesi'nin de kapsamına giren diğer insan hakları normlarının uygulanması bakımından da uygulanma alanı bulmalıdır. Fakat, 1951 Mülteci Sözleşmesi kapsamında bu doğrultuda yapılan incelemelerde de çocukların içinde buldukları her savunmasızlık durumu aynı şekilde değerlendirilmemeli, farklı tür ve derecedeki savunmasızlıklara uygun şekilde her çocuk bakımından bireysel değerlendirme yapılmalıdır.

Yukarıda ifade edilen problemlerden biri olan, çocuğun sığınma başvurusunun ailesininkilerden bağımsız değerlendirilmiyor oluşu da aslında 1951 Mülteci Sözleşmesi'nin 1.maddesinin 2.fıkrasında ifade edildiği üzere, sözleşme kapsamına giren “her şahsa” uygulanacağı kuralına aykırılık teşkil etmektedir. Bu bağlamda, Sözleşme'nin uygulanmasında yaşa dayalı ayrımcılık dışlanmalıdır.

Bu kapsamda 1951 Mülteci Sözleşmesi'nin 1.maddesinin 2.fıkrasındaki mülteci statüsünün kazanılması için gerekli şartların sayıldığı tanım bakımından çocuk sığınmacının başvurusunun incelenmesinde özellikle “zulme uğranacağından haklı sebeplerle korku” unsurunun değerlendirilmesinde devletlerin haksız müdahaleleri söz konusu olmaktadır. Özellikle, çocukların ifadelerinin ya “aldatıcı” amaçlı olduğu ya da 16 yaşından küçük çocuğun yaşından ötürü haklı sebeplerle zulme uğrayacağından korkmak konusunda “yeterli olgunluğa erişmemiş” bulunduğu sebepleriyle bu şartın sağlanmadığına karar verilmesi gibi durumlarla

karşılaşılmaktadır. Bu ikinci yaklaşım, “haklı sebeplerle zulüm korkusu” olgusunun sübjektif ve objektif unsur altında değerlendirilmesi gerekçesiyle ortaya çıkmakta olup çocuğun söz konusu korkusunun, yetişkininkinden “daha az önemli, duygusal bir yanıt” teşkil ettiği ifade edilmiştir. Fakat, söz konusu şekilde iki ayaklı bir değerlendirmede bulunmanın gerekli olmadığı, tek bir objektif değerlendirmenin yapılması gerekliliği uluslararası hukukta kabul bulmuştur. Böylece çocukların başvurularının değerlendirilmesindeki sorunlu bir yaklaşımdan uzaklaşmıştır.

Çocuklar bakımından uluslararası hukukta iltica konusunda da getirilen en önemli korumayı ÇHDS teşkil etmektedir. ÇHDS'nin 3.maddesindeki çocuğun üstün menfaatinin birincil bir düşünceyi teşkil edeceği ilkesinin işlevlerinden bir tanesi de bu ilkenin sağlanması amacıyla çocuklar için iltica süreçlerinde de usuli koruma ve güvencelerin sağlanmasıdır. Bu ilke çocukları içeren tüm göç ve sığınma talepleri bakımından akit devletlerin tüm idari otoriteleri tarafından uygulanacaktır. Ayrıca, ÇHDS'nin 22.maddesi uyarınca, mülteci statüsü kazanmak için başvuran veya ulusal ya da uluslararası hukuka göre mülteci sayılan çocuğun Sözleşme'de veya akit devletin taraf olduğu diğer uluslararası sözleşmelerde tanınan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için tüm tedbirlerin alınması gerekmektedir. Ayrıca, mülteci statüsünün bahşedilmesinde 1951 Mülteci Sözleşmesi kapsamında, içlerinde Türkiye'nin de bulunduğu kimi ülkeler bakımından çekinceler getirilebilmişken ÇHDS'ye çekince getirmek mümkün değildir. Bu da ÇHDS kapsamındaki korumanın güçlenmesini sağlamaktadır.

Çocuk Hakları Komitesi, refakatsiz veya ailesinden ayrı düşmüş mülteci çocuğa muamele konusunda bu çocukların, ancak, bakımı ve gözetim yükümlülükleri bakımından güvenli ve somut planlamaların ebeveynleri veya başka bir bakımveren tarafından yapılmış olması halinde kaynak ülkelere geri gönderilmelerinin uygun olduğunu ifade etmiştir. Bu bakımdan hakların korunması düşüncesi üzerine kurulmamış genel göç kontrolü önlemleri, çocuğun yüksek menfaatinin gerektirdiği tedbirlere üstün tutulamayacaktır. Bu bakımdan ÇHDS'nin 9.maddesinde de vurgulanan aile birliğinin korunması ilkesi de refakatsiz veya ailesinden ayrı düşmüş, ailesiyle ilişkileri kesintiye uğramış çocuk bakımından değerlendirilirken çocuğun üstün menfaatinin esas alınması gerekmektedir. Fakat, refakatsiz veya ailelerinden ayrı düşmüş çocuk sığınmacılar bakımından ÇHDS'nin 3.maddesi ile getirilmiş olan bu korumanın uluslararası koruma statüsünün belirlenmesinde büyük oranda göz ardı edildiği görülmektedir.

Sığınma sürecinin tamamında ÇHDS'nin 12.maddesi uygulama alanı bulacak, böylece, “görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkına” çocuğun yaş ve olgunluk derecesi de gözetilerek etki tanınacaktır. Bu ilkenin, ÇHDS'nin yorum ve uygulamasında rehber ilke teşkil edecek olan dört prensipten biri olduğu göz ardı edilmemelidir. Söz konusu bu madde, ayrıca, “çocuğun ‘gerçek umutlar, korkular, acılar ve sevinçlere’ sahip özerk, sosyal aktörler olduğu” ve akit devletlerin bunları, çocukları etkileyen her mesele konusunda göz önünde bulundurma yükümlüğünü hüküm altına almaktadır.

Ayrıca 2018 yılında kabul edilen Mülteciler İçin Küresel Mutabakat altında da çocukların özel savunmasızlıklarının dikkate alınması ve çeşitli yollarla sömürülerinin önlenmesi konularına özgü hükümler belirlenmiştir. Fakat söz konusu Mutabakatın, Küresel Göç Mutabakatına benzer şekilde, devletler üzerinde bağlayıcılığının bulunmadığını unutmamak gerekmektedir. Bu ilke, Küresel Mülteci Mutabakatı'nın 3.2. başlığı altında “devletin birincil sorumlu ve egemenlik sahibi” paydaş olduğunun kabulü ile vurgulanmıştır.

Uluslararası korumanın çocuklar bakımından önemli bir güncel alt başlığı da *tamamlayıcı korumaya* ilişkindir. ÇHDS m.37/f.1'in birinci cümlesi de “Hiçbir çocuk, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya maruz bırakılmayacaktır.” hükmünü getirmek suretiyle çocukların mülteci statüsünün şartlarını sağlamasa da bu tür durumlarda uluslararası korumaya hak kazanmaları gerekliliğine işaret eder. Tamamlayıcı koruma, ciddi insan hakkı ihlallerine maruz kalsa da 1951 Mülteci Sözleşmesi'nin m.1/f.2'deki mülteci tanımı dışında kalan kişilere sözleşmenin mültecilere sağladığı korumanın teşmil ettirilmesini karşılar. ÇHDS m.19 kapsamında çocuğun her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması kuralı, refakatsiz veya ailelerinden ayrı düşmüş göçmen çocuklar bakımından da geçerli olduğundan mülteci statüsünün şartlarını taşımasa bile vatandaşı bulunduğu ülkede bu haldeki bir çocuğa koruma sağlanması ÇHDS'nin de bir gereğidir.

Tamamlayıcı korumanın uluslararası hukukta, “mülteci” kavramı konusunda olduğu gibi üzerinde uzlaşmış tek bir tanımı bulunmasa da Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından önerilen uygunluk kriterleri mevcuttur. Bu öneriler kapsamında çocuk ve

kadınlar bakımından özellikli sorunlara da yer verilmiştir..

bb. Avrupa Birliği Hukukundan Kaynaklanan Korumalar

Avrupa Birliği'nin çocuk sığınmacılar açısından getirdiği özellikli düzenlemelerin daima çocuğun yüksek menfaati ve aile birliğine saygı gösterilmesi prensipleri ışığında değerlendirilmesi gerekir. Dublin III Tüzüğü'nde "çocuk" ve "refakatsiz çocuk" kavramları tanımlanarak bunlar açısından izlenmesi gereken özellikli usuller öngörölmüştür.

Ayrıca Geçici Koruma Direktifi de yerinden edilmiş kişilerin kitlesel göç akını bakımından düzenlemeler getirir. Burada da küçükler bakımından özellikli hükümler getirilmiş, refakatsiz çocukların temsili için gerekli önlemlerin alınmasına vurguyla yer verilmiştir. Bu çocuklar bakımından alınacak koruyucu tedbirler arasında çocukların yetişkin yakınları yanına yerleştirilmesi, koruyucu aile yanında gözetim altına alınması gibi tedbirler yer almıştır. Ayrıca, kabul merkezlerindeki çocuklar bakımından getirilen özellikli düzenlemelere yer verilmiştir.

Vasıf Direktifi ile de Avrupa Birliği'nde uluslararası koruma statüleri konusunda ortak bir düzenleme getirilmiştir. Burada da çocuklar ve refakatsiz çocuklar savunmasız göçmenler grubu içerisinde sayılmış, bunların aile birliğinin güvenceye alınması 23.maddesi ile görevi üye devletlere yüklenmiştir. 31.madde özellikle refakatsiz çocuğun ihtiyaçlarıyla ilgilenmektedir. Çocuğun üstün menfaati prensibi yine dile getirilmiştir.

Bunlar dışında, İltica Usullerine ilişkin 2013/32/EU sayılı direktif, kabul koşullarına ilişkin 2013/33/EU sayılı direktif, düzensiz göçmenlerin geri gönderilmesine ilişkin düzenlemeler getiren 2008/115/EC sayılı direktif gibi düzenlemeler, özellikle refakatsiz çocuğun aile birleşimine yönelik haklarına, zihin sağlığı da dahil olmak üzere sağlık hakkına, uygulanacak önlemlerin çocuklara uygun şekilde (*in a child-appropriate manner*) uygulanması konularında çeşitli düzenlemeler içermektedir.

cc. Türk Hukuku'ndan Kaynaklanan Korumalar

Türk hukukunda, 1961 yılında taraf olunan 1951 Mülteci Sözleşmesi'nin coğrafi çekinceyle kabulü dolayısıyla uluslararası koruma statüleri bakımından "mültecilik" yanında başka statüler de getirilmiştir. YUKK altında düzenlenen konulardan olan bu statüler

“mültecilik”, “şartlı mültecilik” ve “ikincil koruma” olup uluslararası koruma dışında kalan bir de “geçici koruma statüsü” getirilmiş bulunmaktadır.

YUKK'ta, bu başlık altında değerlendirilen konulardan çocuklara ilişkin olanlardan en önemli hükümlerden birini “refakatsiz çocuklar” başlığını taşıyan 66.madde oluşturur. Bu madde ile çocuğun yüksek yararı prensibi, uluslararası koruma başvurusunda bulunan refakatsiz çocuk bakımından tekrarlanmış, bu çocukların başvurularından itibaren 3/7/2005 tarihli ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu hükümlerine tabi olacağı ifade edilmiştir. Yine aynı hükümde refakatsiz sığınmacı çocuk konusunda koruma tedbirleri bakımından çocuğun dinlenilme hakkına vurgu yapılmıştır. Ayrıca, çeşitli koşulların ve çocuğun üstün yararının da aksine gerekçe olmaması halinde kardeşlerin bir arada bulundurulması ilkesi getirilmiştir. Refakatsiz sığınmacı çocuklara ilişkin daha ayrıntılı düzenleme, 17 Mart 2016 tarih ve 29656 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik m.123’te getirilmiştir.

Kadın ve çocukların tabi olduğu uygulamalar bakımından bir önemli konu da YUKK m.58 ve 59’da düzenlene geri gönderme merkezlerinde ve m.95’te düzenlenen kabul ve barınma merkezlerindeki durumlarıdır. Çocukların geri gönderme merkezlerinde bulunması, ebeveynlerinin sınırdışı edilecek olması gerekçesiyle, onlarla beraber bu merkezlerden birine konulmasıyla ya da çocuğun sınırdışı edilmesine karar verilmiş olmasıyla gerçekleşebilir. Ailesi hakkında verilen sınırdışı kararı halinde onlarla geri gönderme merkezlerine konulması AİHS m.8’deki aile hayatına saygı ilkesine dayandırılmaktadır. Fakat, bu konuda da ÇHDS’nin çocuğun aile hakkına ilişkin 9. maddesinde de vurgulandığı üzere, çocuğun yüksek yararı ilkesinin gözetilmesi gerekliliğinin bulunduğunu, bunun gerektirmesi halinde çocuğun geri gönderme merkezlerindeki ailelerinden ayrılabilceğini düşünüyoruz. Bunların yanında çocukların geri gönderme merkezlerindeki durumlarına ilişkin olarak m.59 bağlamında yüksek yarar prensibi tekrarlanarak aileler ve refakatsiz çocuklar ayrı yerlerde barındırılacağı öngörülmüş, ayrıca çocukların eğitime ilişkin önlemlerin alınması hükmü getirilmiştir. Uygulamada 18 yaşından küçük refakatsiz göçmenlerin kabul ve barınma merkezlerine değil Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na bağlı çocuk evlerine konuldukları görülmektedir. YUKK öncesinde, geri gönderme merkezlerinde çocukların durumuna ilişkin, ana ve çocukların toplu

barınma merkezlerinde uygun olmayan şartlarda barındırılmaları gibi olumsuz durumlar kaydedilmesi söz konusu olmuştur. Bu konuda geçmişten bu yana ilerlemeler kaydedilmiş olsa da Avrupa Konseyi'nin Türkiye İlerleme Raporları'ndan 2019 yılı raporu, "Türkiye'nin, başta avukata ve çevirmene erişimin sağlanması olmak üzere, geri gönderme merkezlerindeki uygulamayı Avrupa standartları ile daha fazla uyumlaştırması gerekliliğini" ifade etmiştir.

Ayrıca uluslararası koruma başvurusu yapan refakatsiz çocukların başvurularının öncelikle incelenmesi (YUKK Yönetmeği m.113/f.1/b.2), çocukların mülakatlarında bireysellik kuralı (YUKK m.75), refakatsiz çocukların başvurularının hızlandırılmış protokolle değerlendirilememesi (YUKK m.74/f.4), Çocuklara ilişkin bilgilerin gizliliği (YUKK m.116) gibi korumalar, çocuk başvuru için sağlanmış durumdadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: GÖÇMEN ÇOCUKLARIN VE KADINLARIN GÖÇ SÜREÇLERİNDEKİ GENEL HAKLARI

1) EĞİTİM HAKKI

Eğitim hakkı çocuklar bakımından özellik arz eden bir hak olmanın yanı sıra göçmen çocukların buldukları ülkeye entegrasyonu açısından da önemli bir araçtır. Böylelikle çocuklar yeni girdikleri çevreye adapte olabilecek, akranlarıyla kaynaşabilecek ve bulunduğu ülkenin dilini öğrenecektir. Ancak yapılan araştırmalar bazı Avrupa ülkelerinde belgesiz çocukların eğitim alma hususunda çeşitli ayrımcılıklara maruz kaldığını da göstermektedir. Bu hak Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin 13.maddesinde güvence altına alınmıştır. Bu maddeye göre "Taraflar Devletler, herkese eğitim hakkı tanır. Sözleşmeciler Devletler, eğitimin insan kişiliğinin ve onurunun tam olarak gelişmesine ve insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmesine yönelik olarak verilmesi konusunda birleşirler. Devletler ayrıca herkesin özgürlükçü topluma etkili bir biçimde katılmasını sağlayacak, bütün uluslar ile bütün ırksal, etnik ve dinsel gruplar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu geliştirecek ve Birleşmiş Milletlerin barışın korunması için yaptığı faaliyetlerini ilerletecek bir eğitim verilmesi konusunda anlaşılır." Bu madde aynı zamanda akit devletlere eğitim hakkının tam olarak gerçekleştirilmesi amacıyla bazı yükümlülükler getirmektedir ve günümüzde akit devletlerin birçoğu bu yükümlülüklerini yerine getirmektedir.

Buna göre; ilköğretim zorunludur ve herkese ücretsiz ilköğretim sağlanır, teknik ve mesleki eğitim de dâhil ikinci eğitimin farklı türleri ve özellikle başlangıçta verilecek ücretsiz geliştirme eğitimi gibi eğitimler, her türlü uygun vasıtalarla, kural olarak herkesin girmesine ve yararlanmasına açık duruma getirilir. Yüksek öğrenim, özellikle başlangıçta verilecek ücretsiz geliştirme eğitimi gibi her türlü uygun vasıtalarla, yetenek ölçüsüne göre herkesin eşit olarak yararlanmasına açık duruma getirilir, ilk eğitimin bütün dönemini tamamlayamamış veya bu eğitimi hiç alamamış olan kişiler, mümkün olduğu kadar temel eğitim almaya teşvik edilir veya bu eğitimi almaya mecbur tutulur.

Eğitim hakkını güvence altına alan metinlerden biri de İnsan Hakları Evrensel Bildirgesidir. Bildirgenin 26.maddesine göre herkes eğitim hakkına sahiptir. Eğitim, en azından ilk ve temel eğitim aşamasında parasızdır. İlköğretim zorunludur. Teknik ve mesleki eğitim herkese açıktır. Yükseköğretim, yeteneklerine göre herkese tam bir eşitlikle açık olmalıdır. Eğitim insan kişiliğini tam geliştirmeye ve insan haklarıyla temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmeye yönelik olmalıdır. Eğitim, bütün uluslar, ırklar ve dinsel topluluklar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu özendirilmeli ve Birleşmiş Milletlerin barışı koruma yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir. Çocuklara verilecek eğitimin türünü seçmek, öncelikle ana ve babanın hakkıdır.

Bunun yanı sıra Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirisine göre bedensel, zihinsel veya sosyal güçlüğü bulunan çocuklara özel durumlarına uygun olarak rehabilitasyon, bakım, eğitim ve öğretim sağlanacaktır ve bütün çocuklar ayırım yapılmaksızın özel durumlarına uygun olarak eğitim hakkına sahip bulunmaktadır. Bu bildiriye göre çocuğa kendini geliştirmesi ve topluma faydalı bir birey olabilmesi için eşitlik koşullarına uygun bir eğitim sağlanacaktır. Çocuğun eğitim hakkının gerçekleştirilmesinden sorumlu kişiler ilke olarak çocuğun yararını gözeteceklerdir. Bu hususta çocuğun anne ve babası, kamu personelleri ve toplum işbirliği içerisinde çalışacaktır.

Çocuğun eğitim hakkını koruma altına alan bir diğer kaynak ise Çocuk Haklarına İlişkin Anlaşmadır. Bu madde hükmü gereğince, taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle: İlköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler, ortaöğretim sistemlerinin genel olduğu

kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar, uygun bütün araçları kullanarak, yükseköğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler, eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler ve okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.

Antlaşmanın 29.maddesine göre ise Taraf Devletler çocuk eğitiminin amaçları arasında çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi, insan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Antlaşmasında benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi, çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi, çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması ve doğal çevreye saygısının geliştirilmesi sayılabilir. Bunların göçmen çocukların eğitiminde de temel ilkeleri teşkil etmesi önem arz etmektedir.

Bununla birlikte Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Ek Protokolleri de çocuğun eğitim hakkına dair bazı hükümler içermektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 5.maddesi d bendi gereğince çocuk eğitim amacıyla yasaya uygun olarak verilen bir kararla idari gözetim altına alınabilir veya kendisinin yetkili merci önüne çıkarılması için yasaya uygun olarak tutulu durumda bulundurulabilir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 1 No.lu Protokolü eğitim hakkını güvence altına alırken 7 No.lu Protokolü ise ebeveynlerin eşitliğini ve velayet hakkının çocuğun yararına kullanılmasını düzenlemektedir.

Son olarak Cenevre Sözleşmesinin 22.maddesinde taraf devletler, mültecilere, temel eğitim konusunda, vatandaşlarına uyguladıkları muamelenin aynısını uygulayacaklar ve mültecilere, temel eğitimin dışındaki eğitim konusunda ve özellikle çalışmalardan yararlanma, yabancı ülke okullarından alınmış eğitim sertifikalarının, üniversite diplomalarının ve derecelerinin tanınması, harç ve resimlerden muafiyet ve eğitim bursları alanlarında mümkün

olduğu kadar müsait ve her halde genel olarak aynı şartlar içindeki yabancılara tanınanlardan daha az müsait olmayan şekilde muamele edecekler demek suretiyle çocuğun eğitim hakkına bir koruma getirmiştir.

II) SAĞLIK VE BARINMA

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi hem barınma hakkı hem de sağlık hakkı bakımından önem arz eden 11.maddesinde yaşama standardı hakkını düzenlemektedir. Bu maddeye göre “Taraf olan Devletler herkese, kendisi ve ailesi için yeterli bir yaşam standardına sahip olma sağlar. Bu standart, yeterli beslenmeyi, giyinmeyi, barınmayı ve yaşama koşullarının sürekli olarak geliştirilmesini de içerir. Taraf Devletler bu hakkın gerçekleştirilmesini sağlamak için, kendi serbest iradelerine dayalı uluslararası işbirliğinin esas olduğunu kabul ederek, uygun tedbirleri alırlar.” Çocuk Hakları Sözleşmesi ise buna ek olarak 27.maddesinde “Taraf Devletler, her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı olduğunu kabul ederler” hükmünü getirmiştir. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi 12.maddesinde aynı zamanda bir sağlık standardı hakkı öngörmüştür. Bu hükme göre, “Taraf Devletler, herkesin mümkün olan en yüksek seviyede fiziksel ve ruhsal sağlık standartlarına sahip olma hakkını tanırlar.” Taraf Devletlerin bu hakkı tam olarak gerçekleştirmek amacıyla alacakları tedbirleri şu hususlar bakımından da almaları beklenir: var olan doğum oranının ve bebek ölümlerinin düşürülmesi ile çocukların sağlıklı gelişmelerinin sağlanması, çevre sağlığını ve sanayi temizliğini her yönüyle ileriye götürme, salgın hastalıkların, yöresel hastalıkların, mesleki hastalıkların ve diğer hastalıkların önlenmesi, tedavisi ve kontrolü, hastalık halinde her türlü sağlık hizmetinin ve bakımının sağlanması için gerekli şartların yaratılması

Göç konusunda hedef ülke konumunda olan birçok ülke mültecilerin statüsüne bakmaksızın çocuk göçmenler acil, gerekli ve kimi hallerde de kapsamlı sağlık hizmeti sağlamaktadır. Avrupa içerisinde bu hususta çok çeşitli uygulamalar mevcuttur. Örneğin, İspanya ve İtalya kapsamlı sağlık hizmetini ücretsiz olarak herkese sunmaktadır. Fransa, Belçika ve Hollanda ise göçmenler için ayrı bir sistem uygulamakla beraber belli sağlık hizmetlerine ücretsiz erişim olanağını göçmenlere de sunmaktadır. Birleşik Krallık ve Portekiz daha sınırlayıcı bir

sisteme sahip iken Macaristan ve Almanya ise ücretsiz sağlık hizmetine sadece belli başlı durumlarda sunmaktadır. Ancak, bütün bunlara rağmen ocuk göçmenlerin sağlık sigortasına sahip olmadıkları için sağlık hizmetine erişmekte güçlük çektikleri ve ayrımcılığa uğradıkları gözlemlenmektedir. Örneğin, Fransa’da ocuk göçmenlerin acil sağlık hizmetine erişim için kalıcı bir adres göstermeleri gerekmektedirken Amerika’da ise göçmen çocuklara acil sağlık hizmeti verilmesine rağmen masrafları karşılanmamaktadır.

Sağlık hakkı çeşitli boyutlarıyla Birleşmiş Milletlerin sürdürülebilir kalkınma hedefleri içinde de yer almaktadır. Bu kapsamda 2030’a kadar cinsel sağlık ve aile planlamasını da kapsayan üreme sağlığı hizmetlerine ve bu konuda bilgi ve eğitime evrensel erişimin sağlanması ve üreme sağlığının ulusal stratejilere ve programlara entegre edilmesi ve finansal riskten korunmayı, kaliteli temel sağlık hizmetlerine erişimi ve herkesin güvenli, etkili, kaliteli ve uygun fiyatlı temel ilaçlara ve aşılara erişimini de kapsayan evrensel bir sağlık güvencesi sisteminin oluşturulması amaçlanmaktadır.

III) ADALETE ERİŞİM HAKKI

Çocukların g süreçlerinde adalete erişim hakları bakımından en önemli alt başlık bu çocukların özgürlüklerinden yoksun bırakılması sonucunu doğuran ceza, tedbir veya muamelelere maruz bırakılmasıdır. Bu süreçlerde çocuklar, yeterli sebep gösterilmeksizin ve mahkeme önünde yargı denetimi yoluna başvuramadan uzun süreler boyunca denetim altında tutulabilmektedirler. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri ve Avustralya’da belgelenmiş ciddi sağlık sorunlarının bulunduğu, yeterli bir sebep olmadan uzatılan gözaltı süreleri dikkatleri çekmiştir. Refakatsiz ocuklar da bu şekilde, insancıl olmayan koşullarda uzun sürelerle gözetim tedbirleriyle karşı karşıya kalabilmektedirler.

Yetişkin göçmenler bakımından alınan zgrlğu bağlayıcı tedbirler konusunda Türkiye’nin taraf olmadığı 16 Aralık 1966 tarihli Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi’nin 9.maddesi ile getirilen, bu tedbirlerin ulusal hukuka uygun olması ve makul süreler için getirilmesi sınırlamaları mevcuttur. Çocukların haklarını düzenleyen en başarılı uluslararası hukuk kuralı olan HDS ise çocukların zgrlgnden yoksun bırakılması tedbirleri

bakımından getirdiği 37.maddesinde çok daha geniş bir korumaya yer vermiştir. Buna göre *“Hiçbir çocuk yasadışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Bir çocuğun tutuklanması, gözetim altında tutulması veya hapsi yasa gereği olacak ve ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.”* Göçmenlere ilişkin süreçlerin tamamında uygulama alanı bulan, keyfi özgürlüğü bağlayıcı ceza ve müdahalelere karşı bu yasa, aynı zamanda uluslararası hukukun genel ilkelerinden biri haline gelmiştir. Ayrıca bu çocuklar, mahkeme önünde haklarında uzun süreler için ve yeterli bir sebep bulunmaksızın verilen gözetim kararlarının yasallığını sorgulatabilme imkanına sahip olmalıdır. Bu bağlamda ÇHDS m.37/f.1/b.d’de *“Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuk, kısa zamanda yasal ve uygun olan diğer yardımlardan yararlanma hakkına sahip olacağı gibi özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasaya aykırılığını bir mahkeme veya diğer bir yetkili, bağımsız ve tarafsız makam önünde iddia etme ve böylesi bir işlemle ilgili olarak ivedi karar verilmesini isteme hakkına da sahip olacaktır.”* hükmünü getirmiştir.

Göçmen çocukların adalete erişimi bakımından en önemli hususlardan bir tanesi de çocukların dinlenilme haklarıdır. ÇHDS’nin 12.maddesinin 2.fıkrasında *“çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatının verilmesi”* hakkında özellikle yer verilerek hususun önemi vurgulanmıştır. Ayrıca çocukların yargı süreçlerinde temsilinin eşit şekilde sağlanmıyor olması söz konusu olmaktadır. Bu da kimi durumlarda, çocukların temsilciliğinin nitelik farklılıklarından dolayı, ÇHDS’nin 2.maddesinde de vurgulanan ayrımcılık yasağına aykırı şekilde, aynı koşullardaki çocuklara eşitsiz muamele edilmesi söz konusu olabilmektedir. Bu sebeple çocuğun dinlenilme hakkının önemli bir parçasının etkili şekilde temsil edilebilme olduğu unutulmamalıdır.

Ayrıca ÇHDS’nin 3.maddesindeki çocuğun üstün menfaatinin birincil bir düşünceyi teşkil etmesi kuralı da bu konuda göz önünde tutulması gereken başlıca konulardandır. Bu bağlamda, örneğin, ÇHDS’nin 9.maddesindeki çocukların aileleriyle birlikteliğine ilişkin haklarının, ilgili aile ferdinin özgürlüğü bağlayıcı bir tedbir altında olduğu durumda, çocuğun üstün yararı ilkesiyle çatışma halinde oluşu söz konusu olabilecektir.

AİHS m.5/f.1/b.d altında da *“bir küçüğün gözetim altında eğitimi için usulüne uygun*

olarak verilmiş bir karar gereği tutulması veya yetkili merci önüne çıkarılmak üzere yasaya uygun olarak tutulması”, yasaya uygun usule göre uygulandığı takdirde çocuğun AİHS m.5’te güvence altına alınan özgürlük hakkına istisna getirir.

SONUÇ

Kadın ve çocuklar sebebi her ne olursa olsun göç etmeleri neticesinde göçmen olarak buldukları ülkelerde kimi zorluklarla karşılaşmakta ve başta uluslararası alanda olmak üzere hukuki korumalara ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca, her ne kadar geleneksel olarak göz ardı edilse ve görünmezliklerinden bahsedilse de dünya genelindeki göçmen nüfusunun büyük bir kısmını oluşturmaktadır ve buna bağlı olarak ayrı menfaat grupları olarak incelenmelidir. Zira kadınlar günümüzde erkeklerden bağımsız bir şekilde göç edebilmekte, göçün ana aktörü olarak rol alabilmekte veyahut insan ticareti mağduru olabilmektedir. Dolayısıyla kadınların erkeğe bağımlı göç ettiği ve edilgen bir şekilde incelenmesi gerektiği olgusu zamanla kaybolmaktadır. Keza çocuklar da aileleriyle göç etmeleri neticesinde göz ardı edilse de çocuğun üstün menfaati prensibi göz önüne alındığında göçmen çocuklar bakımından getirilen hukuki korumaların ayrıca incelenmesi gerekmektedir.

Uluslararası hukuk, Avrupa Birliği hukuku ve Türk hukuku bakımından karşılaştırmalı olarak göçmen kadın ve çocuklara ilişkin getirilen hukuki korumalar incelendiğinde görülmektedir ki çocuk ve kadın özelinde pek çok düzenleme mevcuttur. Bunun yanı sıra, yapılan hukuki araştırmalar neticesinde görülmektedir ki kadın ve çocukların göç konusunda temel aktörler olarak rol aldığı gerek uluslararası gerek Avrupa Birliği hukuku gerekse ulusal mevzuatta kabul edilmiş ve kimi alanlarda eksiklikler görülse de karşılaştıkları zorluklar veyahut olası riskleri bertaraf etme adına hukuki güvence altına alınmışlardır.

KAYNAKÇA

- Akpınar, Taner: “AB İşgücü Piyasasında Cinsiyet Ayrımcılığının Boyutları ve Ortadan Kaldırmaya Yönelik Çabalar”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 2015, s.1-22.
- Aktepe, E.-Atay, İ., Çocuk Evlilikleri ve Psikososyal Sonuçları. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar., Eylül 2017.
- Anıl, Ela; İlkaracan, Pınar; Kılıç, Zülal; Ronge, Karın; Seral, Gülşah; Ülgen, Tuluğ: “Birleşmiş Milletler’de Kadının İnsan Hakları Ve Türkiye’nin Taahhütleri”, Kadının İnsan Hakları Projesi (KIHP)-Yeni Çözümler Vakfı İrtibat Bürosu, 2001.
- Anker, Deborah: “Refugee Law, Gender And The Human Rights Paradigm”, Harvard Human Rights Journal, 2002, s.133-154.
- Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı: Sığınma, Sınırlar ve Göç ile İlgili Avrupa Hukuku El Kitabı, Avrupa Birliği Resmî Yayınlar Ofisi, 2014.
- Avrupa Komisyonu, 2019 Türkiye İlerleme Raporu, Brüksel 29.5.2019.
- Avşar, Z., Öğütoğulları, E.: “Çocuk İşçiliği ve Çocuk İşçiliği ile Mücadele Stratejileri”, Sosyal Güvenlik Dergisi, 2012, s.9-40.
- Bakhtiyari v. Australia, Communication No 1069/2002, UN Doc CCPR/C/79/D/1069/2002 (29 October 2003)
- Barkın, E., “1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi.”, Ankara Barosu Dergisi, Ocak 2014.
- Bayata Canyaş, A., “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Kapsamındaki Geri Gönderme Yasağının Uygulanma Koşullarının AIHM Kararları Çerçevesinde İrdelenmesi.” Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, Mayıs 2015.
- Bhabha, J., “More Than Their Share of Sorrows”: International Migration Law and the Rights of Children’, Saint Louis University Public Law Review, 2003.
- Bhabha, J., Schmidt, S.: “Seeking Asylum Alone: Unaccompanied and Separated Children and

Refugee Protection in the US”, Harvard University, François-Xavier Bagnoud Center for Health and Human Rights, June 2006.

Bhabha, J.: “Minors or Aliens? Inconsistent State Intervention and Separated Child Asylum-Seekers”, European Journal of Migration and Law, 2001, 3: 283–314, (“Minors”)

BM İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum, NO:18, Ayrımcılık Yasağı, 1989.

BMMYK, Mültecilerin Statüsüne Dair 1951 Sözleşmesinin ve/ veya Sözleşmeye ilişkin 1967 Protokolünün 1A(2) Maddesinin insan ticareti mağdurları ya da insan ticaretin mağduru olma riski taşıyan kişilere uygulanması, 2006.

Bolton, Kaur, Luh, Pierce, Yeo: “Working with refugee children: Current issues in best practice”, Immigration Law Practitioners’ Association, 2011.

Canca, H.S.: “Denizde göçmen kaçakçılığının önlenmesine yönelik uluslararası hukuk çerçevesinin insan hakları ve denizde yardım ve kurtarma sorumlulukları kapsamında incelenmesi”, International Journal of Human Sciences, 2014, s.1301-1324.

Chetail, V.: Founding Principles of International Migration Law, Oxford Scholarly Authorities on International Law, 2019.

Child Marriage In Humanitarian Settings, Girls Not Brides, August 2018.

Cinsel Taciz ve Saldırıya İlişkin Tanım ve İlkeler, ODTÜ Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Destekleme ve Cinsel Tacizi Önleme Birimi, <https://citob.metu.edu.tr/cinsel-taciz-ve-saldiriya-iliskin-tanimlar>.

Council Directive 2002/90/EC, 28 November 2002.

Council of Europe, Concerted action against human trafficking and the smuggling of migrants, January 2020.

Çakır/Karabacak, Mülteci Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyet Temelli Ayrımcılık ve Şiddetle Mücadele, Kadın Dayanışma Vakfı, 2019.

Çiçekli, Bülent: “Avrupa Sosyal Şartının Yabancılara Sağladığı Güvenceler ve Türkiye”, MHB,

2002.

Doğan, V.: Türk Yabancılar Hukuku, Savaş Yayınevi, Ankara Ekim 2018.

ECtHR Press Unit, Factsheet – Trafficking in human beings, July 2019.

ECtHR, D.H. v. Finland, app. no. 30815/09, 28 June 2011.

ECtHR, Rantsev v. Cyprus and Russia, app. no. 25965/04, 7 January 2010.

Ekşi, N., “Mevzuat ve Antlaşmalar Kapsamında Çocukların Uluslararası Korunması.”
Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, no.7, Haziran 2016, s. 559–574.

EU Guidelines for the Promotion and Protection of the Rights of the Child, 2016.

European Commission, EU Action Plan against migrant smuggling (2015- 2020), Brussels 2015.

European Union Agency for Fundamental Rights: Separated, asylum-seeking children in
European Union Member States Comparative report, 2010.

Ev İşçileri İçin İnsana Yakışır İş ILO Sözleşmesi, 1951.

Fitzpatrick, J., "Trafficking as A Human Rights Violation: The Complex Intersection of Legal
Frameworks for Conceptualizing and Combating Trafficking”, Michigan Journal of
International Law, 2003.

Gallagher, A., “Trafficking, smuggling and human rights: tricks and treaties”, Forced Migration
Review, 2002.

Giddens, A., Sociology, Polity Press, 2006.

Gökbayrak, Şenay: “Refah Devletinin Dönüşümü ve Bakım Hizmetlerinin Görünmez Emekçileri
Göçmen Kadınlar, Çalışma ve Toplum, 2009, s.55-82

Haines, R., Gender Related Persecution, Cambridge University Press, June 2003.

Hathaway, J. C., and William S. Hicks. "Is There A Subjective Element in the Refugee
Convention's Requirement of Well-Founded Fear." Michigan Journal of International Law,
vol. 26, no. 2, Winter 2005, s. 505-562.

Inglis, S.C., "Expanding International and National Protection Against Trafficking for Forced Labour Using the Human Rights Framework", Buffalo Human Rights Law Review, 2001.

International Organization for Migrants, Fatal Journeys: Missing Migrant Children, 2019.

International Organization for Migrants, World Migration Report 2020

İnsan Hakları Ortak Platformu, Açıklayıcı Kitapçık: Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele, 2012, <http://www.ihop.org.tr/2012/01/31/acklayc-kitapck-kadnlara-yoenelik-iddet-ve-ev-ci-iddetin-oenlenmesi-ve-bunlarla-muecadeleye-dair-soezleme/>.

İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı, "TÜRKİYE'DE GÖÇMEN OLMAK, Göçmen İşçiler Araştırması", s.13-14.

KILIÇ, T., Bir İnsan hakkı Olarak İltica, http://www.multeci.net/goc_multecilik_2.htm.

Kızılsümer, D., "İnsan Ticareti ile Mücadele: Uluslararası Belgeler ve Türkiye'nin Çabaları", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi.

Ktistakis, Y.: Protecting Migrants under the European Convention on Human Rights and the European Social Charter, Council of Europe Publishing, February 2013.

Mandal, R.: Protection Mechanisms Outside of the 1951 Convention ("Complementary Protection"), PPLA, 2005.

McAdam, J.: "Seeking Asylum under the Convention on the Rights of the Child: A case for Complementary Protection", The International Journal of Children's Rights, 2006., s. 251-274.

Myers, Shuteriqi, Packer: "Rights of Migrant Women and Girls: A child rights perspective", Terre des Hommes, 2015.

Odman, T., Mülteci Hukuku, Türk Mülteci Politikası ve Uygulaması, Güncel Hukuk, Şubat 2006.

Office Of The High Commissioner For Human Rights, Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking, 2002.

Özçürümez, S., Akyüz, S., Bradby, H.: “The Conceptualization problem in research and responses to sexual and gender-based violence in forced migration”, Journal of Gender Studies, 2020.

Perruchoud-Redpath, Göç Terimleri Sözlüğü, Uluslararası Göç Örgütü, no.31.

Pobjoy, J.M., The Child in International Refugee Law, Cambridge University Press, 2017.

Provisions on Child Asylum Seekers in Selected Jurisdictions, The Law Library of Congress, Global Legal Research Center, May 2018.

Redpath-Cross, Jillyanne, et.al.: Foundations of International Migration Law, Cambridge University Press, 2012.

Redpath-Cross, Jillyanne.: Foundations of International Migration Law, Cambridge

Salt, J. ve Hogarth, J. ,Migrant Trafficking in Europe: A Literature Review and Bibliography, Viyana IOM, 2000.

Sam, David L.: Acculturation of Immigrant Children Island Women, Cambridge University Press, Cambridge, 2006.

Şeker, Dilara; Uçan, Gülten.: “Göç Sürecinde Kadın”, CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 2016, s.199-214.

Taş, Y., Abbasigil, S. Ö.: “Çocuk İşçiliği Sorunu: Türkiye-Almanya-Pakistan Karşılaştırması”, HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 2017, s.26-46.

The Committee’s general comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1).

The Committee’s general comment No. 5 (2003) on the general measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child.

The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW), 1979

Töre, N.: Uluslararası Göç Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara 2016.

Transforming Our World: The 2030 Agenda For Sustainable Development, A/Res/70/1

Uluslararası Göç Örgütü, Göç Terimleri Sözlüğü.

UN Women, Gender assessment of the refugee and migration crisis in Serbia and FYR Macedonia, January 2016.

UNICEF and IOM, Refugee and Migrant Children in Europe: Overview of Trends January - December 2018.

UNICEF Guidelines on the Protection of Child Victims of Trafficking, 2006.

UNICEF, A Right To Be Heard: Listening to children and young people on the move, United Nations Children's Fund, December 2018.

United Nations Office on Drugs and Crime, Global Report on Trafficking in Persons, 2018.

United Nations Office on Drugs and Crime, Global Study on Smuggling of Migrants, 2018.

United Nations, Global Compact for Refugees, New York 2018.

University Press, 2012.

Van de Glind, H., Kou, A.: "Migrant children in child labour: A vulnerable group in need of attention", Children on the Move, IOM, 2013.

Zamfir, I.: Child labour A priority for EU human rights action, European Parliamentary Research Service, January 2019.

<<https://data.unicef.org/topic/child-migration-and-displacement/migration/>> (Erişim tarihi: 26 Mart 2020)

<<https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/lang--tr/index.htm>> (Erişim Tarihi: 24 Nisan 2020)

<https://www.ilo.org/ipec/areas/Migration_and_CL/lang--en/index.htm> (Erişim Tarihi: 24 Nisan 2020)

<<https://www.trthaber.com/haber/dunya/akdeniz-yuzlerce-aylan-bebege-mezar->

[oldu-429320.html](#)> (Erişim Tarihi: 19 Mayıs 2020)

< https://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/faqs.html#How_widespread_is_human_trafficking> (Erişim Tarihi: 24 Nisan 2020)